

SWOT-analys inför landsbygdsprogrammet 2014-2020

I Kronobergs län

Version 2013-10-14

LÄNSSTYRELSEN
I KRONOBERGS LÄN

Innehåll

1. **Introduktion för SWOT-analys inför landsbygdsprogrammet 2014-2020**
2. **Behovsidentifiering**
3. **SWOT - Främja kunskapsöverföring och innovation**
 - a) Främja innovation och en kunskapsbas i landsbygdsområdet
 - b) Stärka banden mellan jord- och skogsbruk samt forskning och innovation
 - c) Främja livslångt lärande och yrkesutbildningar inom jord- och skogsbruk
4. **SWOT - Ökad konkurrenskraft inom alla typer av jordbruk**
 - a) Underlätta omstrukturering av jordbruk som ställs inför större strukturproblem. Det gäller i synnerhet för jordbruk som är:
 - Mindre aktiva på marknaden
 - Marknadsorienterade i särskilda sektorer
 - I behov av diversifiering av jordbruksverksamheten
 - b) Underlätta generationsskiftet inom jordbrukssektorn
5. **SWOT - Främja organisationen av livsmedelskedjan och riskhanteringen inom jordbruket**
 - a) Integrera primärproducenter i livsmedelskedjan på ett bättre sätt med hjälp av:
 - Kvalitetssystem
 - Säljfrämjande åtgärder på lokala marknader
 - Korta leveranskedjor
 - Producentgrupper
 - Branschorganisationer
 - b) Stödja riskhantering inom jordbruket
6. **SWOT - Återställa, bevara och främja ekosystem som är beroende/påverkas av jord – och skogsbruket**
 - a) Återställa och bevara biologisk mångfald bland annat inom
 - Natura 2000-områden
 - Jordbruk med höga naturvärden
 - De europeiska landskapens karaktär
 - b) Förbättra vattenförvaltningen
 - c) Förbättra markskötsel
7. **SWOT - Främja resurseffektivitet och övergång till en koldioxidsnål och klimattålig ekonomi inom livsmedels- jordbruks och skogsbrukssektorn**
 - a) Effektivisera vattenanvändningen inom jordbruket
 - b) Effektivisera energianvändningen inom jordbruket och via livsmedelsbearbetning
 - c) Främja tillgång till och användning av förnybara energikällor, biprodukter, avfall, rester och andra råvaror som inte är avsedda som livsmedel
 - d) Minska jordbrukens utsläpp av dikväveoxid och metan
 - e) Främja koldioxidbindning inom jord- och skogsbruk
8. **Främja social inkludering, fattigdomsminskning och ekonomisk utveckling på landsbygden**
 - a) Främja diversifiering och skapande av nya småföretag och arbetstillfällen
 - b) Främja lokal utveckling
 - c) Öka tillgången till, användningen av och kvaliteten och informations- och kommunikationsteknik i landsbygdsområden

1. Introduktion för SWOT-analys inför landsbygdsprogrammet 2014-2020

Den gemensamma jordbrukspolitiken (CAP) ska bidra till att nå Europa 2020, som är EU:s strategi för tillväxt och sysselsättning. Detta är tänkt genom tre mål; hållbar livsmedelsproduktion, hållbar förvaltning av naturresurser och klimatåtgärder och balanserad territoriell utveckling av landsbygdsområden. Utifrån detta kommer det nya landsbygdsprogrammet att få en ny struktur med de sex unionsprioriteringarna för landsbygdsutveckling och deras respektive fokusområden – totalt 18 stycken.

Som en del i genomförandet av landsbygdsprogrammet är det också länsstyrelsernas uppdrag att ta fram regionala handlingsplaner som ska visa hur länsstyrelserna ska arbeta med de nationella programmen på regional nivå. Handlingsplanerna ska vara konkreta och för landsbygdsprogrammet ska det framgå hur ansökningar ska rangordnas med hjälp av regionala urvalskriterier.

I arbetet med att ta fram en handlingsplan är första steget att göra en SWOT-analys som ska omfatta hela länet och utgöra en grund för att motivera varför stöd bör ges till vissa specifika delar av landsbygden. SWOT-analysen är också viktig för att länen ska kunna sätta relevanta mål som bemöter regionala utmaningar och behov för jordbruket, skogssektorn, befolkningen på landsbygden, och landsbygdens ekonomi i sin helhet. Den utgör även grunden för att peka ut vilka som är i störst behov av stöden i landsbygdsprogrammet, det vill säga en bakgrund för de prioriteringar som görs på länsnivå. Enligt kommissionens riktlinjer ska de i SWOT-analysen identifierade behoven sedan kopplas till de sex unionsprioriteringarna för landsbygdsutveckling och deras respektive fokusområden.

Detta tog Länsstyrelsen i Kronobergs län fasta på och för en bred regional förankring bjöd landshövdingen, Kristina Alsér, in landsbygdsprogrammets nuvarande partnerskap förstärkt med ett antal strategiskt utvalda nyckelpersoner, för att påbörja arbetet med SWOT-analysen.

Onsdagen 22 maj 2013 genomförde Länsstyrelsen, efter några inspirerande föreläsningar, en SWOT-analys på residenset i Växjö. I form av ett dialogcafé fick de 51 närvarande personerna, uppdelade i sex grupper, rotera runt till sex olika bord där en samtalsledare/dokumentatör vid respektive bord introducerade en av de sex unionsprioriteringarna; 1) kunskapsöverföring och innovation inom jordbruk och skogsbruk och i landsbygdsområden 2) öka konkurrenskraften och förbättra jordbruksföretagens möjlighet att överleva 3) främja organisationen av livsmedelskedjan och riskhanteringen inom jordbruket 4) återställa, bevara och främja ekosystem som är beroende av jord- och skogsbruket 5) främja resurseffektivitet och stödja övergången till en koldioxidsnål och klimattålig ekonomi inom jordbruks- livsmedels- och skogsbrukssektorn 6) främja social inkludering, genom fattigdomsbekämpning och skapa ekonomisk utveckling i landsbygdsområden.

Sedan fick varje grupp en knapp halvtimme på sig att vid varje bord diskutera hot, möjligheter, styrkor och svårigheter för respektive prioritering. Detta resulterade i ett omfattande och uttömmande material om länets förutsättningar och behov. Resultatet av denna övning har sedan bearbetats, och kompletterats med statistik, av två tjänstemän och en praktikant för att vecka 39 och 40 skickas ut på remiss till de som var inbjudna 22 maj samt berörda verksamheter på länsstyrelsen.

Innehållet i SWOT-analysen bygger på vad som framkom vid SWOT-mötet 22 maj och vad som sedan kommit in via remissyttranden. Arbetet har också kompletterats med statistik från SCB, Jordbruksverket och andra källor. Länsstyrelsen har också beaktat vad som framkom när OECD, på uppdrag av regionförbunden i Blekinge, Jönköpings län, Kalmar län och Kronobergs län genomförde en så kallad Territorial Review, en studie av regionernas konkurrenskraft och tillväxtpotential som redovisades i mars 2012. Länsstyrelsen har även samverkat, och stämt av, med Regionförbundet Södra Småland om EU:s strukturfonder och landsbygdsprogrammets genomförande i kommande programperiod. Utifrån inkomna synpunkter sammanställs sedan slutligt SWOT-analysen för att vara departement och jordbruksverket till handa de 15 oktober.

Här följer först en bred och förutsättningsskapande behovsanalys som därefter följs av redovisningen av SWOT-resultaten under respektive prioritering.

2. Behovsidentifiering

1. SWOT - Främja kunskapsöverföring och innovation

- a) Främja innovation och en kunskapsbas i landsbygdsområdet
 - b) Stärka banden mellan jord- och skogsbruk samt forskning och innovation
 - c) Främja livslångt lärande och yrkesutbildningar inom jord- och skogsbruk
- Förbättra förutsättningarna för att landsbygdsföretagandet ska kunna dra nytta av akademisk forskning
 - Stimulera samverkan mellan företag inom konkurrenslagens ramar
 - Utveckla mötesplatser, strukturer och forum för och kompetensutveckling inom landsbygdens näringsliv
 - Höja attraktiviteten på naturbruksutbildningarna
 - Stödja föreningslivet i utvecklingsarbetet
 - Förbättra tillgången på kapital för utveckling av företagande på landsbygden
 - Bibehållen och förstärkt gymnasieutbildning inom de gröna näringarna
 - Vuxenutbildning inom de gröna näringarna anpassad för morgondagens behov
 - Särskild utbildning för nya svenskar inom de gröna näringarna
 - Kompetensutveckling och rådgivning som utvecklar och stärker företag inom de gröna näringarna
 - Kompetensutveckling och rådgivning som utvecklar och stärker den biologiska mångfalden inom länet
 - Kompetensutveckling och rådgivning som utvecklar och stärker företag på landsbygden
 - Kompetensutveckling och rådgivning som utvecklar och ökar attraktivitet, samverkan och livskvaliten på landsbygden

2. SWOT - Ökad konkurrenskraft inom alla typer av jordbruk

- c) Underlätta omstrukturering av jordbruk som ställs inför större strukturproblem. Det gäller i synnerhet för jordbruk som är:
 - Mindre aktiva på marknaden
 - Marknadsorienterade i särskilda sektorer
 - I behov av diversifiering av jordbruksverksamheten
- Stort behov investering i konkurrenskraftiga miljövänliga lösningar för mjölkkor och andra betesdjur.

- Stort behov investering i konkurrenskraftiga miljövänliga lösningar för alla typer av lantbruk
- Underlätta generationsskiften inom jordbrukssektorn
- Modernisering och förnyelse av infrastruktur och utrustning inom lantbruket
- Metodutveckling avseende förvaltningen av vildsvinsstammen
- Insatser för social hållbarhet i fråga om lantbruksföretagande och boende på landsbygden
- Utbildnings och andra åtgärder för förbättrad arbetsmiljö inom lantbruket
- Investering i rovdjursstängsel och kunskapsspridning/samverkan kring olika sätt att skydda tamboskap.
- Kompetensutveckling kring- och investeringsstöd för djurvälståndsinvesteringar
- Prioriterade stöd för spannmålshantering och spannmålslagring i Kronobergs län.
- Ekologisk odling – fortsatta behov av en särskild miljöersättning för ekologisk odling.

3. SWOT - Främja organisationen av livsmedelskedjan och riskhanteringen inom jordbruket

c) Integrera primärproducenter i livsmedelskedjan på ett bättre sätt med hjälp av:

- Kvalitetssystem
- Säljfrämjande åtgärder på lokala marknader
- Korta leveranskedjor
- Producentgrupper
- Branschorganisationer

d) Stödja riskhantering inom jordbruket

- Samordning av distribution av jordbruksprodukter
- Behov vidareutvecklad marknadsföring för olika typer av jordbruksprodukter såsom ekologiska produkter, frukt, småskaligt kött m. fl.
- Kompetensutveckling, produktutveckling, investeringar och annan stimulans inom matlandet avseende produktion och förädling, upphandling m.m.
- Utvecklande av en producentgrupp för lokalt förädlad mat

4. SWOT - Återställa, bevara och främja ekosystem som är beroende/påverkas av jord – och skogsbruket

a) Återställa och bevara biologisk mångfald bland annat inom

- Natura 2000-områden
- Jordbruk med höga naturvärden
- De europeiska landskapens karaktär

d) Förbättra vattenförvaltningen

e) Förbättra markskötsel

- Fortsatta stöd för investeringar och miljöåtgärder i kombination med kompetensutveckling/rådgivning för bibehållande av länets öppna attraktiva kultulandskap.
- Kompetensutveckling kring minskade näringsläckage till vattendrag
- Kompetensutveckling och andra åtgärder för åkermarkens skötsel och främjande av täckdikning
- Bekämpning av den invasiva arten sjögull i drabbade vattendrag.
- Kompetensutveckling till- och medel för våtmarksinvesteringar i länet
- Kompetensutveckling kring funktion och ansvar när det gäller markavvattningsföretag med koppling till odlings- och skogsmark
- Fortsatta investeringsstöd till gödselbrunnar och gödsellagring
- Stöd för restaurering av alléer och hamlade träd i odlingslandskapet
- Förstärkta stöd för skötsel av slätterängar och skogsbeten.
- Satsningar på att lyfta områden som anses ha särskilt värdefulla – och hotade landskap.

5. SWOT - Främja resurseffektivitet och övergång till en koldioxidsnål och klimattålig ekonomi inom livsmedels- jordbruks och skogsbrukssektorn

- a) Effektivisera vattenanvändningen inom jordbruket
 - b) Effektivisera energianvändningen inom jordbruket och via livsmedelsbearbetning
 - c) Främja tillgång till och användning av förnybara energikällor, biprodukter, avfall, rester och andra råvaror som inte är avsedda som livsmedel
 - d) Minska jordbrukens utsläpp av dikväveoxid och metan
 - e) Främja koldioxidbindning inom jord- och skogsbruk
- Kompetensutveckling och andra stödåtgärder för att stimulera till energieffektivisering
 - Utbildning i beställarkompetens och miljöhänsyn inom skogsnäringen
 - Fortsatta stöd för investering i biogasproduktion
 - Fortsatta åtgärder för att bryta beroendet av fossila drivmedel i de gröna näringarna och den småskaliga industrin.
 - Främja ickefossil energiproduktion i länet

6. Främja social inkludering, fattigdomsminskning och ekonomisk utveckling på landsbygden

- a) Främja diversifiering och skapande av nya småföretag och arbetstillfällen
- b) Främja lokal utveckling
- c) Öka tillgången till, användningen av och kvaliteten och informations- och kommunikationsteknik i landsbygdsområden

- Utveckla de gröna näringarna som en av flera plattformar i omställningen av länets konjunkturberoende näringsliv
- Underlätta generationsskiften och andra överlåtelser av företag
- Särskilda insatser för mikroföretag inom träbranschen i småorter för att stärka den lokala arbetsmarknaden
- Fortsatt projektverksamhet för grön integration
- Förnya näringslivet såväl ifråga om "nya branscher" som befintliga basnäringar
- Bredda näringslivet för att minska könssegregeringen på arbetsmarknaden och öka attraktiviteten för kvinnors bosättning på landsbygden
- Förbättra konkurrenskraften i profilbranscher som verkstad och trä
- Öka förädlingsgrad, teknikinhåll och effektivitet i arbetsintensiv industri
- Utveckla näringar baserade på naturtillgångar
- Tillvarata naturförutsättningarna utifrån turistperspektivet
- Stimulera nyföretagandet generellt, men speciellt när det gäller kvinnor och nya svenskar
- Underlätta generationsskiften och överlåtelser av företag i allmänhet
- Öka arbetskraftsdeltagandet hos nya svenskar
- Bibehålla och utveckla såväl kommersiell som offentlig service på landsbygden för fastboende, besökare och företag
- Utveckla den fysiska miljön i småorterna för att höja attraktiviteten
- Förbättra integrationen av nya svenskar
- Upprätthålla och förbättra kvaliteten och framkomligheten på det finmaskiga vägnätet
- Stimulera till ökat tågresande och till transporter med andra kollektiva färdmedel
- Fortsatt bredbandsutbyggnad i glesbygd och tätort
- Stärka mobiltelefon-täckningen
- Öka forskningen om landsbygdens förutsättningar, behov och möjligheter
- Behov av satsningar på kompetensutveckling, produktutveckling och investeringar för en ökad sysselsättning och hållbar ekonomisk utveckling inom mikroföretag
- Behov av satsningar på kompetensutveckling, produktutveckling och investeringar för en ökad sysselsättning och hållbar ekonomisk utveckling inom turismföretag och upplevelsebranschen
- Behov av diversifiering med kompetensutveckling, produktutveckling och investeringar för en ökad sysselsättning och hållbar ekonomisk utveckling av företag inom de gröna näringarna.

3. SWOT - Främja kunskapsöverföring och innovation

a) Främja innovation och en kunskapsbas i landsbygdsområdet

b) Stärka banden mellan jord- och skogsbruk samt forskning och innovation

c) Främja livslångt lärande och yrkesutbildningar inom jord- och skogsbruk

Styrkor • Linnéuniversitetet • Naturbruksgymnasium • Sveriges Lantbruksuniversitet, ASA försökspark • Bra samarbete mellan universitetet och skogsnäringen • Stark industri i vissa småorter • Samarbetsklimatet mellan företag • Klustersamarbete • Myndigheternas attityd till företagande • Innovationssystem och innovationsstrategi under utveckling • Ung Företagsamhet • Kampradstiftelsen • Föreningstraditionen	Svagheter • Småföretagens koppling till universitetet • Brister i bredbandstäckning • Inga strukturer/forum/mötesplatser för den rena landsbygden • Svagt rekryteringsunderlag till poster i föreningsstyrelser • Få sökande till naturbruksutbildningar
Möjligheter • Nya svenskar • Företagscoacher • Kunskapscentra • Förbättrade kontakter mellan universitetet och landsbygdsföretagandet	Hot • Generationsväxling • Status och rekryteringsunderlag för naturbruksutbildningen • Finansieringsfrågan • Kontinuiteten i föreningslivet • Avstannande bredbandsutbyggnad

a) Främja innovation och en kunskapsbas i landsbygdsområdet

Kronobergs län ha en lång tradition av småföretagande inom industrisektorn. Trots konjunkturella påfrestningar och skarp konkurrens från lågprisländer har industrin behållit en stark position från sysselsättningssynpunkt. Generellt kan sägas att tillverkningen har varit och alltjämt är arbetsintensiv och har relativt låg förädlingsgrad, något som poängteras i den geografiska analys som organisationen OECD gjort över regionen. En jämförelsevis låg utbildningsnivå inom industrin

kommer enligt OECD att leda till en sämre förmåga i regionens näringsliv till nytänkande, forskning och prestation. Det finns alltså en tämligen stor industri i många mindre samhällen som dock är starkt konjunkturberoende, vilket innebär ett påtagligt hot för många orters överlevnad.

Utöver en omfattande tillverkningsindustri finns en relativt stark handels- och servicesektor emellertid med stark koncentration till Växjö tätort och Älnhults tätort. Trots att länet inte är en utpräglad jordbruksbygd har ändå jord- och skogsbruket förhållandevis stor betydelse för sysselsättningen. Turismen är en annan sektor som är under utveckling och där länets natur- och kulturmiljöer är attraktiva för besökande och fritidsboende från kontinenten

Sedan slutet av 1960-talet har det funnits eftergymnasial utbildning i länet. Till en början bedrevs den som filialverksamhet till Lunds universitet, men blev sedermera självständig högskola för att så uppnå universitetsstatus. Genom en sammanslagning av Växjö Universitet och Högskolan i Kalmar bildades 2010 Linnéuniversitetet som nu har cirka 34 000 studenter.

Trots att det således finns en viss utbildningstradition i länet ligger den formella utbildningsnivån sett till eftergymnasial utbildning under riksgenomsnittet. Den ligger betydligt under de äldre universitetsregionerna men något över de yngre regionerna som Örebro och Värmland. Liksom i övriga landet har kvinnorna en högre utbildningsnivå än männen. I åldersgruppen 25-64 år är det 35 procent som har någon form av eftergymnasial utbildning i länet. Bland kommunerna varierar andelen mellan 21 procent och 45 procent. Utbildningsnivån bland kvinnorna ligger i runda tal 10 procentenheter över männen. Fortfarande har 15 procent av befolkningen i länet enbart förgymnasial utbildning och i ett par kommuner är andelen så hög som 22 procent.

De gröna näringarna bör i länets strategiska framtidsdokument få en viktig roll som utvecklingsområde. Näringen kan vara en av flera potentiella områden för den framtida sysselsättningen. I samband med varsel ska den gröna näringen och länets många små gårdar naturligt kunna ses som ett alternativ för ett karriärbyte. Här saknas emellertid nästan helt yrkesutbildningar för de som lämnat gymnasieåldern. Behovet är stort att utveckla utbildningskoncept som är relevanta idag och det kan innebära utbildningar hel eller delvis baserade på internet och sociala medier. Behovet understryks av att Länsstyrelsen också förutspår att lantbrukare kommer etablera sig som följd av karriärbyten under hela sitt yrkesverksamma liv.

Tydlig oro uttalas för naturbruksprogrammets framtid. Dels befaras att systemet med gymnasiepeng leder till att kommunen inte vill att ungdomar söker till t ex Ryssby (riksintag). Ett förslag till förändring av naturbruksgymnasiet som syftade till att förenkla programmet och ta bort högskolebehörigheten i programmets examen har också lett till stor oro och tydligt minska söktryck. På gymnasienivå har

begreppet "Ung företagsamhet" kommit att bli en hörnstolpe för många utbildningar och satsningen är oomtvistat mycket betydelsefull i regionen.

De finns en risk att den höga medelåldern bland företagen inom jordbruket och även inom andra branscher inverkar menligt på kunskapsöverföring och innovation. Att underlätta generationsskifte är därmed en viktig insats ur flera aspekter.

Inom flera industribranscher finns nätverk som på olika sätt främjar företagen i länet. De som har varit mest framträdande är Aluminiumriket, Tunga Fordon, Möbelriket och Glasriket. Till stor del är medlemsföretagen landsbygdsföretag.

När det gäller rådgivning till företag finns en rad privata och offentliga aktörer som är verksamma inom ibland samma områden. Här finns ett behov av samarbete mellan aktörerna och initiativ till detta har tagits. Vidare är en innovationsstrategi under utarbetande i länet. Landsbygdens särskilda utmaningar när det gäller att bo och driva verksamhet är angeläget att beakta i det sammanhanget. Myndigheternas attityd till företagandet har lyfts fram som en styrka för länet.

b) Stärka banden mellan jord- och skogsbruk samt forskning och innovation

Linnéuniversitetet med bred och omfattande forskning är ett attraktivt universitet för studenter från hela landet och även från utlandet. Ekonomi och entreprenörskap har under lång tid varit ett profilområde för Växjö. Närvaron av ett universitet är en viktig grund för kompetensförsörjningen i regionen. Det finns ett behov av att i större omfattning få ut forskning och kompetens i de mindre företagen inte minst på landsbygden för att öka konkurrenskraften. Genom finansiering från Kampradstiftelsen pågår forskning om exempelvis de mindre socknarnas framgångsfaktorer.

Den stora tillgången på skogsråvara gjorde att en omfattande skogs- och träindustri växte fram liksom också möbeltillverkning. Fortfarande är denna sektor betydande. Exempelvis är Södra Skogsägarnas huvudkontor lokaliserat till Växjö och här finns ett samarbete med universitetet kring skogs- och träfrågor. Sveriges Lantbruksuniversitet bedriver skogsforskning vid Asa försökspark. Projekt bedrivs kring att öka andelen trä i byggandet och att i ökad utsträckning bygga större byggnader i trä. Utbildningarna i "hållbart familjeskogsbruk" har blivit populära för landsbygdsbor i Kronobergs Län och fungerar som en brygga mellan akademi och länets landsbygd. VinnVäxtmedel har också beviljats för ett långsiktigt projekt för att utveckla smart byggande i trä och glas.

Det saknas en riktigt genuin tradition av samarbete mellan småföretag och forskning. Viss oro har uttryckts (inte minst från OECD) över att företagen också skulle rekrytera för lite akademiker för att innovation och produktutveckling ska bli framgångsrik på sikt. Vid partnerskapets SWOT-träff uttrycktes också att det finns en brist på kommunikation angående forskningsresultat (från universitetet). Studenter kan engageras mer i resten av samhället

Länet har mycket att vinna på tätare samarbete mellan universitet och näringsliv. Den nybildade Kampradstiftelsen kommer att vara en viktig finansieringskälla för framtida regional forskning kring entreprenörskap på landsbygden.

c) Främja livslångt lärande och yrkesutbildningar inom jord- och skogsbruk

I Kronobergs län finns väl utvecklade företagsnätverk såväl lokalt som regionalt. Det är ett på det hela taget väl utvecklat samarbete som sker främst spontant, men också organiserat genom företagarföreningar, kommunala näringslivsorganisationer, genom utbildningar som hålls bland annat av ALMI eller strategiska samtal som drivs av landshövdingen. Under krisen 2007-08 etablerade ytterligare kanaler direkt med företag genom det varselsamordningsuppdrag som gick till Länsstyrelsen och regionförbundet.

Småland är ett landskap med historiskt omfattande föreningsliv med en stor bredd i städer och tätorter men också i högsta grad på landsbygden. I takt med en betydande befolkningsminskning men också ett förändrat sätt att leva i vardagen, ser många ett tydligt hot mot detta föreningsliv. Hotet har funnits under lång tid och förändringen har gått långsammare än befarats men hotet finns kvar alltjämt. Inom ramen för detta föreningsliv har mycket fortbildning skett. Idrottsföreningarnas klubbstugor lyfts fram som exempel på framtida lärande miljöer där man med hjälp av ny teknik kan bedriva utbildning lokalt.

Inom länet finns utbildningar på gymnasienivå med inriktning både mot jordbruk och skogsbruk. Naturbruksgymnasiernas verksamhet är utomordentligt viktig för unga lantbrukare och det är av avgörande betydelse att utbildningarna känns attraktiva och relevanta. Det uttrycks emellertid från olika håll att utbildningarna inte motsvarar dagens krav inom näringslivet. Det finns också en oro över osäkerheter kring möjligheter att gå vidare till högskola från naturbruksgymnasium.

Allt fler skogsägare har sin huvudinkomst utanför de areella näringarna. Denna ägargrupp har ett behov av att öka sina kunskaper i skogsbrukandets förutsättningar och möjligheter. Det finns även ett behov av att lära sig se andra möjligheter än de som traditionellt finns i skogsbruket. Ett ökande antal skogsägare utan skoglig bakgrund behöver förstärkt kompetens som beställare av skogliga uppdrag och tjänster. På senare år har intresset ökat bland skogsägarna i Kronobergs län för andra värden än enbart skogsproduktion. Bland dessa värden återfinns de sociala värdena samt naturvärden.

Genomsnittsåldern för skogsägarna ökar i länet och därmed även åldern på nyblivna skogsägare. Det är inte helt ovanligt att skogsägares barn inte är intresserade av skogsbruk och att generationsskiftet därmed skjuts till framtiden. Det leder ofta till

att skogsägare som "tvingats" vara skogsägare upp i äldre dagar, tappar gnistan och motivationen att sköta och utveckla sina skogar. Nyblivna skogsägare är ofta mer motiverade till att investera i sitt skogsbruk och utveckla sin skog mot tydliga målbild och inte allt för sällan även mot alternativa målbilder, vilket på sikt kan diversifiera skogsstrukturen men även genom innovation skapa nya inkomstkällor.

Ett betydelsefullt sätt att sprida och förvärva kunskaper på landet idag är via internet och sociala forum på internet. Stora brister i bredbandstäckning hämmar denna naturliga kunskapsprocess. Samtidigt kan föreningsformen kännas ovidkommande för en yngre generation och på så vis hämma kunskapsöverföringen genom att inte förmå att förnya sig. Sociala forum, bloggar, distansutbildningar, webbtidningar är bara några av alla möjligheter som finns och kan utvecklas.

Genom Landsbygdsprogrammet finansieras kurser och mindre utbildningar i landsbygdsföretagande i en mängd områden. Utbildningarna fyller en viktig funktion av såväl kontaktförmedling, kunskapsöverföring och innovation. Genom de sedan några år återkommande matmässorna i Växjö har avsikten varit kombinera möjligheterna till en god exponering för enskilda företag och deras varor – med utbildning i produktpresentation mm. Genom den nyinstittade Kampradstiftelsen kommer det finnas resurser för forskning kring landsbygdsutveckling och entreprenörskap på landet.

I Växjö finns den ekonomiska föreningen Macken, som verkar för introduktion av nyanlända invandrare och långtidsarbetslösa på arbetsmarknaden. Föreningen har flera verksamheter som anknyter till lantbruk, landsbygd och livsmedelsproduktion. Genom sitt sätt att arbeta utvecklar föreningen kunskap och kompetens inom de gröna näringarna

Befolkningen på länets landsbygd behöver stimuleras till att fortsatt öppna sig för nya möjligheter att utveckla till bland annat företagande. Myndigheter, kommuner och företagsföreningar behöver kontinuerligt anstränga sig för att visa på den öppenhet som krävs för att möta framtida utmaningar. Arenor behöver kontinuerligt utvecklas som känns relevanta för landsbygdsborna. Stödgivning behöver förenklas.

4. SWOT - Ökad konkurrenskraft inom alla typer av jordbruk

- a) **Underlätta omstrukturering av jordbruk som ställs inför större strukturproblem. Det gäller i synnerhet för jordbruk som är:**
- Mindre aktiva på marknaden
 - Marknadsorienterade i särskilda sektorer
 - I behov av diversifiering av jordbruksverksamheten
- b) **Underlätta generationsskiften inom jordbrukssektorn**

Styrkor • Många starka och stabila lantbruksföretag • Stark utveckling för kycklingproduktionen i länet. Också äggproduktionen har utvecklats väl. • Låga markpriser • Kronoberg anses vara "Europas första vildmark" • Mekanisering i lantbruket har gynnat länet under senaste decenniet. "En-robot-gården" har visat sig vara lagom stor för länets lantbruk. • Lågt smittryck	Svagheter • Snabbt minskande mjölkproduktion som koncentreras till länets inre delar. • Låga markpriser och stor andel sidoarrenden har lett till bristande åkerunderhåll. • Små skiften och långa köravstånd i länets skogsbygder • Oro över naturbruksgymnasiernas jordbruksutbildning
Möjligheter • Många bostadsjordbruk kan utvecklas • Gott om mark som kan användas till en intensivare odling än i dag. • Fortsatt bra möjligheter till utveckling av småskalig förädling. • Utbyggt bredband av god kvalitet på många håll i länet. • Många generationsskiften är på gång i länet. • Det småbrutna småländska landskapet lämpar sig bra för ytterligare utveckling av turismverksamheten.	Hot • En ohejdad utveckling av vildsvinsstammen • Kapitalbrist för expansion i lantbruket • Uteblivna eller för sena ägarskiften i lantbruket • Oattraktiva gymnaiseutbildningar inom naturbruksgymnasiet • Bristande samhällsservice som ger bygden bristande attraktivitet

Lantbruket i Kronobergs Län har utvecklats på det hela taget positivt under den senaste tioårsperioden. Det innebär dock inte att processen av rationalisering avstannat eller ens minskat i takten. Statistiken kring länets lantbruk bekräftar den förutspådda strukturförändring inom särskilt mjölkproduktionen som bland annat angetts i den länsspecifika analys som togs fram inför genomförandestrategin 2007-13. Antalet aktiva mjölkbönder har dock minskat i snabb takt, från 426 år 2002 till strax under 200 år 2012, dvs med drygt hälften. Antalet mjölkkor har minskat med 17% och var 2012 12 500 kor. Antalet aktiva mjölkbönder har sjunkit med en tredjedel i Växjö, Alvesta och Ljungby kommuner, med hälften i Tingsryd och Uppvidinge, med 60% i Lessebo och 75% i Markaryd. Mjölproduktionen har minskat med 12% generellt i Länet. Medan mjölkinvägningen minskat med några procent i Växjö, Alvesta och Ljungby kommuner har den mellan 2006-12 sjunkit med 10% i Älmhults kommun, 40% i Tingsryd och Lessebo, 46% i Uppvidinge och hela 62% i Markaryds kommun. Antalet kor i länet för uppfödning av kalvar har däremot ökat med 8% till 9300 djur. Den totala arealen jordbruksmark har från 1999 till 2010 minskat från 74981 ha till 69858 ha, dvs 6,8%. Arealen betesmark har dock varit i princip konstant sedan dess, ca 21 200 ha. Under en period runt 2005 var arealen betesmark dock uppemot 25 000 ha, d.v.s. nästan 15% högre.

Enligt Jordbruksverkets statistikdatabas fanns 2 533 registrerade lantbrukare i länet 2010, en ökning med 125 företag sedan 2003. Antalet heltidsföretag hade dock minskat från 621 stycken 2003 till 439 stycken 2010, dvs med 30%. Således har andelen deltidsföretag ökat med 307 stycken över denna tid. Det finns däremot idag ett antal starka och välinvesterade företag spridda över stora delar av länet och som bedriver ett lönsamt och intensivt lantbruk. Mjölproduktionen koncentreras dock alltmer till länets relativa slättlandskap i Växjö, Alvesta och Ljungby kommun. Inom mjölksidan har familj jordbruken funnit en ny bas i en-robot-gårdarna där en besättning av 60 kor med robot sysselsätter ungefär en familj. Men lantbruken är benägna att anställa i högre grad än tidigare och växer inte sällan till en arbetsplats med flera heltidsanställda. Mjölkföretagen är basen, men det har vuxit fram en samling intensiva köttföretag med mycket intensiv växtodling som också visar bra siffror.

Antalet kött djursföretag har ökat. Många av dessa verksamheter är små och mest en bisyssla där landskapsvård är en viktig komponent. Genom Landsbygdsprogrammets företagsstöd under flera stödperioder har stallar kunnat byggas eller byggas om till överkomligt pris som ger produktionen hållbarhet över tid.

En konsolidering och expansion bland lite större lantbruksföretag i länet under åren efter 2000 har övergått i växtvärk och brist på kapital. Några års lågkonjunktur på mjölkmarknaden 2011-12 ger tydliga avtryck i företagens årsredovisningar. I takt

med att lantbruksföretag växer – och "växer ur" de fastigheter som drivit fram dem, blir plötsligt kapitalbehovet en broms för expansion, eller rentav ett hot mot företagets överlevnad. Ökande krav på kapitaltäckning för bankerna – och sviterna av en långvarig bankkris – ger avtryck för lantbruk och andra företagare. Här uppstår en skillnad mellan stor och aktiv – eller liten och passiv. Länets mindre köttdjursföretag – med varierande men ofta blygsam lönsamhet – finansierar sina investeringar relativt väl genom sina goda säkerheter för mindre lån. De större företagen, som ofta har relativt sett mindre möjligheter till säkerheter i sina fastigheter, har mött en betydligt kärvare kreditmarknad under senaste året. Avkyllningen har gått snabbt och i enskilda fall har situationen blivit bekymmersam när möjligheterna till byggkrediter missbedömts.

I sammanhanget av en minskande tillverkningsindustri, ökande turism, service och handelsbransch har lantbruket en viktig roll att spela och bostadsjordbruken, d.v.s. de gårdar som är bebodda men där de boende arbetar utanför gården, bedöms ha en mycket viktig roll att spela nu och på sikt. Länsstyrelsen menar att det genomgående finns ett stort intresse i att investera i – och använda sig av också de små lantbruksfastigheternas möjligheter.

I Kronoberg är markpriserna allttjämt låga på jordbruksmark även om de kan stiga en del på s.k. avstyckade "hästgårdar". Arrendepreiserna är låga eller mycket låga och andelen sidoarrenden enormt stor, ca 50% av all åkerjord. Låga markpriser bedöms på det hela taget vara en styrka för länets lantbruksbransch och kompensera en del av briser i arrondering pga. det småbrutna landskapet. Problemen med långa köravstånd för växtodlingen består men för många lantbrukare har de minskat över tid då nästan all jordbruksmark i en aktiv lantbrukares närhet numera brukar ingå som sidoarrenden. För många lantbruksföretag är tillgången på mark stor och det bedöms vara en styrka och en möjlighet. Samtidigt finns också i Kronobergs län trakter med stor konkurrens om bra åkermark.

Även om länets lantbruksföretag i allt väsentligt har utvecklat en större social hållbarhet än under tidigare decennier, är den sociala aspekten på lantbruket allttjämt mycket betydelsefull och begränsande för lantbrukets utveckling. Lantbruksföretagaren kämpar liksom många andra med "livspusslet" och att hinna med sitt liv i övrigt. Likaså är riskerna för upplevd ensamhet i företagandet allttjämt viktiga att ta på allvar.

De klimatförändringar som förutspås har såväl negativa som positiv sidor. Sannolikt medför klimatförändringarna i Kronobergs län möjligheter att i viss mån kunna odla delvis nya grödor. Under senare år har exempelvis majs varit en populär gröda. Samtidigt spås nederbörden sommartid att minska som ett led av klimatförändringen i området vilket möjligen begränsar möjligheterna.

Ett direkt hot mot växtodlingen i en stor del av länet är den ymnigt ökande vildsvinsstammen. Enligt en studie ifrån SLU (2013) förstör vildsvinnen Kronoberg, Blekinge och Kalmar framför allt växtodling med havre, höstvetete och vårvete. Det blir kostnader på 840: -/hektar. Resultaten visar en genomsnittlig förlust på 94 446: -/lantbrukare och år. Vildsvinen har ypperligt goda livsförutsättningar i länet och jakten är svår i det småländska landskapet med spridda, flikliga marker med små arealer. Hotet bedöms som ytterligt allvarligt mot lantbruket i skogsbygden. Det har visat sig komplicerat att nå samsyn kring viltförvaltningen av stammen på lokalt plan och det finns en uppenbar risk för brist på intresserade jägare.

Länsstyrelsen pekar på begränsad tillgång till kapital som ett tydligt hot i åtminstone ett kort perspektiv för länets mest intensiva lantbruksföretag. Kraven på säkerheter vid kreditgivning, som länsstyrelsen främst mött i samband med större investeringar, har stigit dramatiskt. Kraven stiger åtminstone delvis som resultat av ett uppskärpt regelverk inom EU för bankerna och är således sannolikt åtminstone till en del här för att stanna. Det innebär att kraven på soliditet och lönsamhet i varje enskilt företag har blivit betydligt större. Det finns ett visst hot i prisfall på fastigheter.

De senaste årens problem inom jordbruksfonden med blockdatabas och betesmarksdefinitioner har varit påfrestande för många lantbrukare. Det finns en viss frustration i länet kring de byråkratiska förvecklingarna. Särskilt mindre företagare riskerar att tröttna på verksamheten och sälja.

Länets kommuner har visat ett tydligare intresse för sina landsbygdsområden, som inte bara har tydligare utrymme i översiktsplaneringen. Kommunerna i Kronobergs län är idag ofta benägna att delfinansiera landsbygdsprojekt av olika karaktär.

a) Underlätta omstrukturering av jordbruk som ställs inför större strukturproblem. Det gäller i synnerhet för jordbruk som är:

- **Mindre aktiva på marknaden**

Det finns områden över länet med alltför svaga lantbruksföretag eller rentav uppenbar brist på aktiva lantbruksföretag. Det kan handla om att markerna är alltför svaga. Det finns ett tydligt hot mot hela socknar eller delar av socknar där markägare tydligt väljer åkerplantering och avveckling, eller där avvecklingen varit slutförd sedan länge. Ett indirekt hot mot lantbruket är risker för att området i sig inte har en god attraktivitet. En centraliserad samhällsservice, grundskolor som läggs ned, svajande IT-infrastruktur m.m. riskerar att leda till att unga par väljer att slå sig ned någon annan stans än här – och då förmodligen dessutom välja ett annat yrke.

I områden med låg bruksintensitet, är andelen långliggande vall stor.

Åkermarken underhålls inte som den borde och avkastningen sjunker snabbt. På gott

och ont har den gångna stödperiodens profil på gårdsstödet, med en frikoppling från produktionskrav, medfört att tendensen med passiv åkerskötsel, förstärkts. Dessa marker är dyra att återställa i gott skick – och begränsar möjligheterna till expansion i länet och det är ett problem som inte blir bättre av aviserade inlåsningskonstruktionen av det kommande gårdsstödet. Länsstyrelsen har under det sista decenniet fått ta ställning till ökande problem med ogräs som bland annat veketåg i både åker och betesmarker.

På den stora mängd bostadsjordbruk, dvs lantbruksfastigheter med boende utan heltidssysselsättning i sitt lantbruk, bedöms många se en möjlighet i utveckling av företagsidéer kopplade till sina fastigheter och i en lång rad branscher i samband med karriärbyten utefter livet. En medveten och konsekvent satsning på infrastruktur ger också möjligheter med bredband av bra kapacitet. Det bedöms ge goda resultat också framöver i en tid då sysselsättningen ibland annat verkstadsindustrin i länet minskat.

Avregleringen av fastighetsmarknaden har haft stor inverkan på Kronobergs Län. Det är vanligt att gårdscentrum styckas av från en skogsfastighet. Det har lett till många bostadsjordbruk och små företag och har lett till företagande som ofta tilltalar kvinnor. Gårdsmiljöer som hotade att förstöras genom vanvård och igenväxning har istället skötts och utvecklats.

Länsstyrelsen menar att jordbruksfastigheterna – små som stora – ska ses som en viktig tillgång och bas för sysselsättningen i länet. Den moderna småskaliga företagsamheten på landet drivs av både kvinnor och män och är just bred till sin natur. Det är naturligt att den är särskilt frekvent på den stadsnära landsbygden. Unga brukare eller markägare driver fram nya idéer. I en tid när många sadlar om mitt i livet, ska gården vara en ett attraktivt alternativ att driva upp ett nytt företag på. Gården ska också kunna vara ett sätt att förlänga sitt arbetsliv på.

I länet finns fruktodlingar och trädgårdsodling – i en mycket småskalig nivå. Länsstyrelsen har aktivt verkat för att utveckla dessa näringar, bland annat genom flera strategiska samtal och olika typer av kompetensutveckling. Det klassiska fruktodlingsdistriktet kring Urshult i södra delen av länet har haft stora problem med lönsamhet och uteblivna generationsskiften och är hotat av fortsatt nedgång. Fruktodlingen i detta område är idag i allmänhet extensiva deltidsföretag.

- **Marknadsorienterade i särskilda sektorer**

När det gäller kyckling- och äggproduktion har vi flera större anläggningar som ser bra förutsättningar för sin verksamhet genom bland annat bra vatten, lågt smittryck och uppvärmning med relativt billig bioenergi (i allmänhet flis). I Slaktbranschen för kyckling har Kronoberg – från att legat relativt dåligt till i förhållande till befintliga slakterier plötsligt som en följd av hård storlekrationalisering i branschen hamnat

strategiskt till med möjlighet till leverans mot slakterier i de olika kusterna. En svaghet har blivit en styrka och antalet slaktkycklingar per år i länet har nära nog dubblats enligt jordbruksstatistisk årsboks statistik, från 189 000 till 363 000 kycklingar mellan 2006 och 2012. Antalet värphöns har stigit 75% mellan 2005 och 2010, från 67 000 till 119 000.

Fårproduktionen ökar över tid i Kronobergs län, men varierar i antal mellan åren. 2012 fanns 9000 tackor och baggar i länet och 9300 lamm. Det är nära nog en fördubbling av antalet tackor och baggar men bara en ökning med 20% av antalet lamm. Delvis kan det bero på förändrade mätmetoder. Dels beror det förmodligen på att lamning med tiden har spridits ut över året. Dels har det sannolikt blivit vanligare att hålla får för att hålla landskapen öppna – tackor som inte lammar årligen. I perspektiv från 2002 till 2012 har produktionen enligt jordbruksstatistisk årsbok varierat mycket mellan åren.

Kronoberg har årligen haft vargobservationer under det senaste decenniet och har i perioder haft problem med konstaterade angrepp på främst får från varg. Länsstyrelsen har hittills kunnat ge stöd för rovdjursstängsel till de som sökt om detta. Rutinerna kring dessa stöd blir bättre och bättre, och Länsstyrelsen menar att stödmedel bör vara tillgängliga över överskådlig tid för att hantera de problem som kan förväntas bli allt vanligare.

När det gäller svin har utvecklingen istället varit negativ. Produktion finns på ca 18 företag i länet men har i realiteten koncentrerats till några större företag, och antalet grisar minskat med runt 25% från 2006 till 2012, och ligger på ca 1500 sugor och 7 500 slaktsvin 2010. Brist på egenproducerad spannmål och halmströ liksom alltför småskalig produktion har medfört att grisproduktionen i stort har konkurrerats ut i länet.

Det bedöms finnas ca 10 000 hästar i Kronobergs län, nästan 4 000 av dessa bedöms finnas på lantbruksföretag. Intresset är allmänt och Tingsryds kommun har utnämnt sig som "hästriket", med sin travbana i centrum. Hästnäringen har en viktig roll på länets landsbygd genom ett breddat företagande som tilltalar stora grupper på landsbygd och i städerna.

Tillgången till bioenergi, främst flis från gårdarnas skogar ger en tydlig fördel för hönsproducenter, trädgårdsföretag och svinproducenter. Det tillsammans med lågt smittryck i det inre av Småland och rimliga avstånd till slakterier har visat sig vara fördelar att bygga vidare på.

Skogen är en betydelsefull, naturlig och förnyelsebar råvaruresurs. Den årliga avverkningen i Kronobergs län är efter förädling i industriledet värd 9 miljarder kronor. Stormarna (2005, 2007) och efterföljande granbarkborreangrepp har inneburit en kraftigare granavverkning under en period. Det finns ett överskott av

lövmassaved i länet. Länet placering nära en europeisk marknad är en fördel liksom närheten till de många industrier och sågar som finns inom länets gränser. Få skogsägare i Kronobergs län är enbart beroende av skogen för sin inkomst. Skogen har stor betydelse som biinkomst för lantbruket med skogsinkomsterna är inte enbart ett komplement till jordbruket. I Kronobergs län finns många små orter med närhet till skog. Det gör skogen till ett intressant utvecklingsområde för att skapa och utveckla sysselsättning för landsbygden. Dagens trend och intresse kring renovering och inredning av bostäder skapar nya nischer för exempelvis små sågverk och andra i kedjan efterföljande vidareförädlingsföretag.

- **I behov av diversifiering av jordbruksverksamheten**

En del lantbruksföretagare har valt att bredda sina företag till andra branscher. Under de senaste åren har gårdsturismen ökat, bed & breakfast är ett fungerande begrepp och antalet gårdsbutiker ökar. Turismen är en välfungerande bransch med god beläggning på stugor- och rumsuthyrning. Beläggningen över året är relativt sett bra eftersom sommarsäsongen har kunnat kombineras med fisketurism vår och höst. Lantbrukarna har flera möjliga vägar att utveckla sina företag utefter än tidigare och möjligheterna att skapa företag utefter de enskilda personligheterna bedöms idag som bättre än tidigare. Marknadsföring via Internet, turismsamarbeten och nätverkande förstärker detta. Småland är "norra Europas första vildmark", och stuguthyrning här har bra förutsättningar till en relativt lång säsong tack vare fisketurismen.

Småskalighet och diversifiering bör alltså ses som möjligheter för länets landsbygd. De senaste årens starkt växande marknad för livsmedelsnicher, matkultur och kvalitet får också ses som en möjlighet att bygga vidare på. Enskilda lantbrukare har till del kunnat utnyttja de nya möjligheterna i trenderna – men sannolikt finns långt mer att utveckla.

b) Underlätta generationsskiftet inom jordbrukssektorn

Ett problem som har uppmärksamats en tid är den höga medelåldern bland företagarna i länet. Utanför Växjö- och Ljungbyregionerna är 27 procent av de operativa företagsledarna över 65 år sett över alla näringsgrenar. I Kronobergs län sker ett tydligt generationsskifte inom lantbruket när fyrtioåringarna nu lämnar över till en ung generation. Inom denna sektor är andelen över 65 år så hög som 48 procent och länet ligger därmed högst i sydöstra Sverige.

Generationsskiftet är ofta förenat med svårigheter av olika slag och utbildningar erbjuds för företagare som av skiftande skäl vill överlåta sitt företag. Risken att generationsskiftet och andra företagsöverlåtelser misslyckas ska inte underskattas och detta kan i så fall få betydande konsekvenser för näringslivet på landsbygden. Startstödet har under perioden 2007-13 använts som det är tänkt. Lantbrukarna har prövat lite olika sätt för att hantera denna process även om de traditionella generationsskiftena inom familjen är vanligast. Andra EU-medborgare är också

möjliga övertagare för såväl små diversifierade, som stora specialiserade företag. Uteblivna ägarskiften eller ägarskiften för sent i ett tillbakautvecklande skede bedöms som ett potentiellt hot i branschen. Alltjämnt finns en konservativ syn på "generationsskifte", där barnen förväntas ta över föräldrarnas företag. Det finns en risk att unga företagare går in i överlåtanden där företaget redan kommit alltför långt efter i utvecklingen för att i praktiken ha en chans till överlevnad. Ett ordentligt ägarskiftesprogram efterlyses.

Det finns en oro över utbildningen kring lantbruket i länet. Många etablerar sig numer som lantbrukare i samband med karriärbyten vid senare tillfällen under livet och idag finns ingen egentlig vuxenutbildning alls.

5. SWOT - Främja organisationen av livsmedelskedjan och riskhanteringen inom jordbruket

- a) **Integrera primärproducenter i livsmedelskedjan på ett bättre sätt med hjälp av:**
- Kvalitetssystem
 - Säljfrämjande åtgärder på lokala marknader
 - Korta leveranskedjor
 - Producentgrupper
 - Branschorganisationer
- b) **Stödja riskhantering inom jordbruket**

Styrkor • God efterfrågan på lokalproducerad mat i länets gårdsbutiker • Länets restauranger duktiga på att marknadsföra mat baserad på lokala råvaror • Ökat intresse för närproducerad kött. • God efterfrågan på ekologisk mat i länets offentliga kök.	Svagheter • Svårt att hitta bra system för samordnad varudistribution • Ingen samlande förening för lokala livsmedelsförädlare • Länet saknar eget mejeri och behöver på sikt fler lokala slakterier • Mjölkbönderna i princip beroende av en enda mejeriförening • Allmänt beroende av digitala betalningslösningar, vilket kan bli problem vid extremväder
Möjligheter • Lanthandeln pekas ut som möjliga framtida nav för lokalproducerade livsmedel • Grossister kan också bilda nav för lokalproducerad mat. • Länets kommuner är samstämmiga i viljeinriktningen att använda lokala insatsvaror i offentlig mat • Klimatförändringarna spås i Kronoberg föra med sig ett varmare klimat med i allt väsentligt bättre odlingsbetingelser. • God tillgång till Internet bör gynna möjligheterna till marknadsföring • Länets lantbrukare är alltför starkt beroende av enskilda uppköpande företag	Hot • Brist på kapital

I Kronoberg utvecklas nya livsmedelsförädlade företag – framför allt i småskalig omfattning. I den gångna stödperioden har ett antal småskaliga livsmedelsproducenter kunnat stötts i samband med investeringar. Ett antal lantbrukare i länet har med framgång kunnat arbeta upp gårdsnära försäljning av kött, charkprodukter eller mejeriprodukter. Gårdarnas placering har varit betydelsefull men inte helt avgörande. För länet är det något av ett genombrott – att det går och att man kan lyckas. Intresset för småskalig förädling ökar.

Höga trösklar i bankernas kreditgivning bedöms vara ett potentiellt hot för mindre industriella livsmedelsförädlare och riskerar att effektivt hindra expansion.

a) Integrera primärproducenter i livsmedelskedjan på ett bättre sätt med hjälp av:

- **Kvalitetssystem**

Den ekologiska odlingen i länet har sett till statistiken minskat kraftigt i länet mellan 2006 och 2012 – från 12400 till 8200 ha. Den certifierade ekologiska arealen är än lägre, 5 660 ha. Den absoluta huvuddelen av arealen är slätter- och betesvall. Skärpningar av regelverk har i praktiken varit en bidragande orsak till den stora omfattningen 2006 då det i tidigare perioder varit lönsamt att klassa långliggande extensiv vall som ekologisk odling. Antalet nötkreatur över två år i ekologiskt klassade lantbruksföretag steg dock från 3600 till 3900 stycken under samma period. I djurenheter räknat har den ekologiska driften ökat från 6 100 djurenheter 2007 till 6 470 år 2012. Invägningen av ekologisk mjölk har stigit från 3000 ton 2007 till 5 900 ton 2011. De mjölkföretag som har färutsättningar och intresse för en egen aktiv växtodling har haft bra möjligheter till rimlig lönsamhet genom ekologisk mjölkproduktion. Tillväxten hade kunnat vara än bättre om länet hade haft kortare avstånd till mejeri för konsumtionsmjölk.

För de som verkar gentemot affärer eller offentliga inköpare finns sedan länge inarbetade kvalitetssystem. Exempel på detta är ICA, axfood eller Coop.

Länets fruktodlingen är mycket småskalig och anslutningen till kvalitetscertifiering genom IP-systemet är låg i relation till kringliggande områden. Med tanke på deras utvecklingspotential – som sannolikt ligger i försäljning i närområdet – har dock inte behovet av kvalitetscertifiering varit uppenbart.

- **Säljfrämjande åtgärder på lokala marknader**

Restauranger i Växjö stadskärna har på bred front – och framför allt de senaste fem åren börjat arbeta med lokala årstidsbundna råvaror. Det har satt Växjö på en gastronomisk karta och restaurangerna har drivit den generella vågen i samhället kring god mat på lokala råvaror. Genom landsbygdsprogrammets projekt kring matmarknad en gång om året riktas fokus kring denna försäljning av lokal mat.

Deltagare vid SWOT-analysen 22 maj uttryckte farhågor över konsumenternas betalningsvilja för lokala råvaror. De senaste åren har intresset för lokala råvaror vuxit snabbt, men det finns farhågor över att engagemanget kan svalna. Oron är också svårigheten att inför kunder kunna visa på produkternas kvalitet och vitsen i att köpa just lokala råvaror.

- **Korta leveranskedjor**

Det finns en uttalad och stark vilja bland offentliga aktörer att använda sig av lokalt producerad råvaror i den mat som lagas till sjukhus, skolor och äldreboenden. I praktiken råder en samsyn om det långsiktiga målet av allt högre andel lokala råvaror i inte minst den offentliga maten runtom i länet. I nuläget bromsas utvecklingen av lagen om offentlig upphandling. På längre sikt är det rimligt att anta att volymerna lokalproducerade råvaror i offentlig mat kommer att öka. I Växjö kommun finns en samordnad varudistribution för livsmedelsråvaror för kommunens kök. Initiativet följs av övriga kommuner som söker egna liknande lösningar för sina kostorganisationer. 2014 kommer en ny upphandling av livsmedel till länets offentliga kök att göras. Inför denna upphandling kommer Länsstyrelsen och Växjö kommun att samverka kring kompetensutveckling för länets kommuner.

Länet saknar dock goda privata initiativ för samordnad distribution av jordbruksprodukter. Enskilda brukare som vill pröva odling av grönsaker, ystning eller styckning/charkuteri börjar i allmänhet i liten skala och då blir de geografiska avstånden en stark begränsning för företagens tillväxtpöjligheter. Även om gårdsbutiker och småskalig livsmedelsförädling har vuxit ordentligt under senare år, finns sällan strukturerade samarbeten mellan olika aktörer. Ensam är sällan stark i dessa sammanhang. Upprepade försök att utveckla en riktig saluhall i Växjö har misslyckats.

Länsstyrelsen har satt fokus på lanthandeln som en viktig aktör för såväl lokala råvaror, men också ansikte utåt mot exempelvis turister. Länsstyrelsen menar att lanthandeln i perspektiv bör kunna ta sig en roll som nav för lokalproducerade råvaror och därigenom bredda sin verksamhet. Samordning, nätverkande och utbildning är delar i denna process. Befintliga grossister kan också spela en roll för förmedling av lokalproducerad mat. Länets restauranger kan dessutom utveckla den nisch som vuxit fram kring förädling av lokala råvaror, än mer. Länsstyrelsen menar att detta är en process som pågår och har god potential.

- **Producentgrupper**

Kronobergs lantbruk är i likhet med de flesta andra delar av landet starkt influerat av de gemensamma föreningsföretagen. Alltjämnt är den absoluta huvuddelen av företagen beroende av de större företag som utvecklats ur denna tradition. Mjölkproduktionen i länet går i allt väsentligt till ARLA Foods efter några år av inbrytning från Skånemejerier.

Över det senaste decenniet har lantbrukarna utvecklats som företagare. Generellt sett är lantbrukare i länet idag öppna för handel med olika aktörer också - eller inte minst när det gäller sina huvudprodukter som kött, mjölk, insatsvaror mm. Under de senaste fem åren har exempelvis många mjölkföretagare i länet i perioder delvis eller helt bytt uppköpare för mjölk. Lantbrukarna är på ett helt annat sätt idag än tidigare därmed sänkt riskerna i att vara utelämnade till monopol- eller oligopol även om problemen inte har försvunnit. Länsstyrelsen menar att det enbart finns möjligheter att utveckla allteftersom processen fortgår till förbättrad konkurrens på dessa marknader.

- **Branschorganisationer**

Det finns en livaktig fåravelsförening och förening för nötköttsproducenter, däremot saknas en producentgrupp för lokalt förädlad mat eller liknande.

b) Stödja riskhantering inom jordbruket

De potentiella hoten mot lantbruken i termer av naturkatastrofer och väderrelaterade händelser är flera, särskilt då vårt samhälle idag tenderar att bli mer och mer beroende av andra verksamheter, system och liknande. De kanske tydligaste hoten vi ser idag mot lantbruken är de som vi även ser mot landsbygden i stort nämligen översvämningar, stormar och extrema snöfall och konsekvenserna som dessa väderfenomen för med sig. Exempel på sådana konsekvenser som kan drabba landsbygd och lantbruk extra hårt är el/teleavbrott till följd av nedrivna ledningar, förorenat dricksvatten och isolering till följd av extrema snömängder eller nedfallna träd med följd att transporter varken kan föras in eller ut från det drabbade området. Blickar vi framåt kan vi se konsekvenser till följd av ett förändrat klimat, t.ex. verkar risken för skyfall och värmeböljor öka. Det sista med ökad risk för torka hos lantbruken. Med ett förändrat klimat kommer också risken för att vi får in nya sjukdomar i länet vilket kan påverka både människor och djurbesättningar.

Landsbygden, och därmed lantbruken inkluderat, har dock en hel del styrkor för att möta de hot som tidigare nämnts. T.ex. är stora delar av elnätet nedgrävt efter stormen Gudruns härjningar. Lantbruket är alltjämt väder- och exportberoende vilket gör verksamheten extra utsatt vid väderrelaterade händelser.

Djurhälsoläget är generellt gott i Sverige i jämförelse med omvärlden. Antalet utbrott av epizootiska smittor är få och de utbrott som ändå sker kan begränsas till en eller ett fåtal djurbesättningar. Antalet fall av salmonellainfektion i djurbesättningar har under de senaste tio åren varierat mellan 30 och 35 utbrott per år. Samhället är dock sårbart för smittspridning av djursjukdomar. På senare tid har vi sett exempel inom Sverige, och utomlands, som mul- och klövsjuka, tbc, fågelinfluensa samt salmonella. Detta är en följd av ett nytt yttre tryck då kontakter mellan länder och världsdelar ökat samt att även de lokala kontakterna mellan djurhållningsenheter har förändrats.

Detta medför i sin tur att risken för snabb och okontrollerad smittspridning inom ett område är beroende av den geografiska lokaliseringen av djurhållningsenheterna samt på vilket sätt kontakter mellan enheterna och regioner sker. Även klimatförändringar och globaliseringen innebär risk för att nya sjukdomar kommer in landet. Klimatförändringen kan också leda till att smittämnen som redan finns i landet men som i dag inte upplevs som ett hot kan utvecklas och orsaka problem för folkhälsan eller jordbruket.

För kyckling- och äggproduktion ligger länet för närvarande bra till. Produktionen har lyckats väl i den sydsvenska skogsbygden. Relativ geografisk strategisk placering, gleshet mellan gårdarna har visat sig vara en viktig fördel ur smittskyddsperspektiv och tillgång till relativt sett billig bioenergi har visat sig vara ett framgångsrikt recept. Man kan rentav tala om ett mindre kyckling-kluster i Tingsryds kommun.

6. SWOT - Återställa, bevara och främja ekosystem som är beroende/påverkas av jord – och skogsbruket

- a) Återställa och bevara biologisk mångfald bland annat inom
 - Natura 2000-områden
 - Jordbruk med höga naturvärden
 - De europeiska landskapens karaktär
- b) Förbättra vattenförvaltningen
- c) Förbättra markskötsel

Styrkor • Det småbrutna småländska landskapet med stor andel betesmarker. • Stort intresse i länet för bevarande av odlingslandskapet • I huvudsak god vattenkvalité – god turismpotential • Med undantag av mindre odlingsområden, är näringsläckagen från länets lantbruk via vattendragen små • Stor sammanhängande areal skogar • Stora andel av landets skötta hårdvallsängar • Länet är rikt på kultur- och agrarhistoriska lämningar	Svagheter • Sjunkande areal jordbruksmark över tid • Betesmarkerna och slätterängarna starkt beroende av miljöstöd för sitt bevarande. • Motstående processer i länet med både upprövning och igenläggning av jordbruksmark på ett delvis oordnat sätt. • Problem med brunt vatten • Stora arealer extensivt odlad åkermark som är dyr att återställa • Eftersatta täckdikningssystem och bristande kunskap om skötseln av täckdiken • Dålig standard på skogsbilvägnätet • Bristande hänsyn vid valet av trädslag på nyupptagna hyggen • Åldrande lantbruksföretagare
Möjligheter • Utifrån statistiken har arealen betesmark med särskilda värden ökat något från 2007-13 • Sjöarna och vattendragen är stora tillgångar för bland annat turismen i länet. • Nu skapas framtidens skogar efter stormarna Gudrun och Per. • Många mossodlingar kommer under de kommande åren fasas ut som odlingsmark. En möjlighet är att på rätt plats skapa buffertzoner för extremregn.	Hot • En ohejdad utveckling av vildsvinsstammen är ett stort hot mot hävden av odlingslandskapet i länet. • De småländska landskapen är starkt beroende av betande djur och är i dag beroende av en fungerande köttjursproduktion i hela länet. • Marker med ofta höga lägen långt från brukningscentrum växer igen. Populationer av hävdgynnade arter riskerar minska och isoleras. • Negativ jargong eller uteblivna generationsskiften riskerar att få mycket allvarliga konsekvenser för odlingslandskapet i enskilda byar eller socknar. • Förnyade vågor med igenplantering av odlingsmark • Mycket små arealer slätteräng och skogsbeten i länet.

a) Återställa och bevara biologisk mångfald bland annat inom

- **Natura 2000-områden**
- **Jordbruk med höga naturvärden**

Strukturrationaliseringen i länets lantbruk går snabbt framåt. Det innebär inte att länet i praktiken växer igen i snabb takt – även om jordbruksarealen sjunker över tid. Arealen jordbruksmark har enligt jordbruksstatistisk årsbok minskat med ca 8% mellan 1999 till 2010 (från ca 75 000 ha till knappt 70 000 ha), medan arealen betesmark är den samma 2010 som 1999, ca 21 000 ha. Statistiken måste tolkas varsamt med stor hänsyn taget till rådande jordbrukspolitik. I huvudsak har föregående stödperioders miljöersättningar fungerat utomordentligt väl som garant för att hävden kunnat överbryggas till nutid. Avlägsna betesmarker och mossodlingar har övergått till skog medan beteshållningen tagits närmre gårdscentrum.

Betesmarker med höga värden (särskilda värden inom miljöstöden) har sedan 2007 ökat något från 3 017ha till 3 345ha (enligt SJVs statistiksystem DAWA). Däremot har arealen betesmarker med allmänna värden sjunkit från 14 700ha till 12 100ha. En av flera anledningar till detta är det blockprojekt som landet genomfört under de senare åren. Länets betesmarker har en historia av att vara trädbärande, vilket till viss del har visat sig kollidera med unionens definitioner av jordbruksmark.

Vad gäller slåtterängar och skogsbeten finns mycket små arealer i länet. 2013 är 189 ha slåtterängar med särskilda värden (den högre ersättningsnivån) bokförda i länet. Traditionen kring – och den biologiska mångfald som utvecklats i omfattande ängsslåttern är starkt hotad i länet.

Hävden av betesmarker i Kronobergs län har under många år varit beroende av jordbrukarstödens miljöersättningar. Ersättningen för samhällsnyttan har avgörande betydelse för många av dessa marker och fortsatt hävd är till stor del beroende av att stöden inte förändras alltför radikalt. Hotet är reellt inte bara i en situation av sänkta stödnivåer – utan också vid omläggningar av stödet, ett exempel på det är det blockprojekt som genomförts under senare år och som fått enskilda brukare att tappa förtroendet för systemet och tappa motivation till djurhållningen. I särskilt utsatta områden finns risken att hävdgynnade arter får för svaga populationer och att dessa populationer isoleras. Därför är restaureringsstöd för betesmarker av stor betydelse för länets svagare jordbruksområden, inte minst för att utöka befintliga betesområden eller bilda spridningskorridorer i landskapet.

Åkerbruket är tillsammans skogen oftast stommen i lantbruket, och därför viktig även för bevarandet av de värdefulla natur- och kulturmiljöerna. I de delar av länet som har en svag lantbruksproduktion, saknas i allmänhet spannmålsproduktion.

Omläggningen från ett aktivt lantbruk till passiv vallodling utarmar i sig den biologiska mångfalden i landskapet.

Det pågår parallellt motstående processer i länets inägomark. Uppröjning av jordbruksmark sker samtidigt som jordbruksmark övergår i andra markslag, oftast skog. Dessa miljöer är ofta gårdsnära och ger en förutsättning att vilja bo på landet – och är en viktig hörnsten för en växande turismbransch. Det finns samtidigt områden – byar eller hela socknar som har ett mycket svagt betestryck eller igenplantering av jordbruksmark. Det är områden som idag relativt sett har en svag biologisk mångfald och bristande attraktivitet för såväl potentiella inflyttare, som turister. Otvetydigt finns det ett behov av betydligt mer betande djur i länet än vad som finns idag, Färre företag håller djur och det innebär en större sårbarhet. Igenväxande byar tappar snabbt sin attraktion för såväl potentiella inflyttare som turister.

Det finns 105 naturreservat i Kronobergs Län, 82 naturminnen och 133 natura 2000-områden. Sammanlagt handlar det om drygt 7 900 ha natura 2000-mark i länet, varav 2 900 ha skog, 3 900 ha myrar, 350 ha ängs- och betesmarker, och 440 ha vatten. Utöver den idag skyddade arealen är ca 8300 ha utpekad som s.k. utvecklingsmark. Av länets areal slätterängar är ca 1/10 skyddad mark inom natura 2000, ca 30ha. Generellt kan sägas att relativt stora arealer marker klassats som skyddad mark under senare år och det finns stora uppdämda behov av insatser för investeringar i såväl skötsel som tillgänglighet.

- **De europeiska landskapens karaktär**

Länet har en utpräglad karaktär av små byar jämnt utspridda i geografien. Det småländska landskapet har attraktiva boendemiljöer och goda förutsättningar för turism med sina sjöar och lövskogar, hävdade marker med rödfärgade lador, stugor, murar och rösen. Kunskaperna kring kulturmiljövård har ökat över tid, inte minst tack vare kurser och inspirerande skrifter från Länsstyrelsen och Smålands museum. Dessa miljöer är en god tillgång för både boende och turism. Utländska fastighetsägare har visat intresse av att få kunskap om det svenska odlingslandskapet och dess skötsel. Det ger spännande möjligheter till kulturella utbyten.

Landskapets hot följer till stor del lantbrukets hot, med följder av ändrad markanvändning från odling till passiv igenväxning, aktiv skogsplantering, eller i mindre grad – överutnyttjande av marken.

Vildsvinsstammen har varit ett av de mest diskuterade och konfliktfyllda hoten mot det öppna kulturlandskapet i länet under den gångna stödperioden. Lyckas landsbygdens innevånare inte skapa en hållbar förvaltning av vildsvinsstammen, finns ett överhängande hot av snabb avveckling av lantbruket i länet.

Skog och jordbruk har ofta starka samband till förbättringar man vill uppnå på landskapsnivå, t.ex. diversifiering av landskap, förbättrat och optimerat vägnät, bättre vattenkvalitet, högre biologiska värden, mm.

b)Förbättra vattenförvaltningen

Länet har mycket sjöar och vattendrag med i huvudsak bra vattenkvalitet. Omfattande insatser med kalkning har gett resultat och behovet av kalkningsinsatser har minskat över tid. Det har formerats vattenråd nästan alla länets större vattendrag och de har en fungerande verksamhet sedan flera år. De har bland annat samordnats genom strategiska samtal på Länsstyrelsen kring länets vattenförvaltning. Länsstyrelsen har inventerat riskområden för översvämningar och samlat kända historiska data över översvämningar i länets vattendrag vid s.k. hundraårsregn. Resultaten är redovisade i tillgängliga kartor över internet.

Under de senaste femton åren har omfattande investeringar skett i gödselvårdsanläggningar på länets djurhållande gårdar. Genom investeringarna har näringsläckagen kunnat minska påtagligt från dessa lantbruk och näringsupptagen i växtodlingen förbättras avsevärt. I mindre områden, särskilt i områdena norr om sjön Åsnen i Mörrumsåns avvattningsområden är jordbruksproduktionen intensiv med ett konstaterat näringsläckage från jordbruksmarken. Trots att problemet är lokalt och relativt välkänt, har problemen hittills inte kunnat hanteras på ett bra sätt. Däremot bör näringsläckaget från enskilda avlopp minska övertid som följd av omfattande investeringar till följd av strängare krav från kommunerna.

Insjövattnen i Småland har under de senaste decennierna – och särskilt efter stormen Gudrun - fått ett allt brunare vatten. Skogsmark läcker humusämnen i sådan grad att vattenkvaliteten över tid helt förändrats i vattendragen. I dagsläget finns få åtgärder att sätta in.

Liksom på andra håll i landet är många vattendomar idag i stort behov av översyner. Åldrande vattenanläggningar, som dammvallar och regleringsanordningar utgör ett visst hot vid höga vattennivåer. I vissa fall skulle utrivningar av hela eller delar av vattenföretag ha en gynnsam biologisk effekt. Andra vattenföretag har under längre tid haft bristande eller obefintligt underhåll. De flesta markavvattningsföretag har ingen fungerande styrelse och inget eller försumbart underhåll. Erbjudande om kompetensutveckling skulle kunna vara ett sätt att stimulera till en aktivare skötsel.

Länet har gott om mossmarker som härstammar från 1800-talets många sjösänkingsföretag, Enligt Länsstyrelsens beräkningar rör det sig om ca 11 000 ha uppodlade sänkta sjöbottnar. Dessa marker har efter hand tappat produktivitet och sjunkit ihop. Allteftersom dessa marker döms ut som jordbruksmark kommer markägare till ett val om den framtida markanvändningen. En tydlig möjlighet är här återskapande av våtmarker med högre biologisk mångfald än idag. I vissa fall kan de

komma att utgöra värdefulla bufferzoner vid perioder av stora nederbördslängder under kort tid. Dessa områden skulle möjligen också kunna användas för "humusfällor" för att samla näringsämnen och humusämnen som läcker från skogsmark.

Invasiva arter är ett generellt visst hot mot länets vattendrag. Ett mycket tydligt exempel är delar av Hönshyltefjorden i Tingsryds kommun som drabbats av sjögull och situationen är inte under kontroll.

c)Förbättra markskötsel

Stora arealer jordbruksmark i länets skogsbygder har en historia av passivt brukande under ett eller flera decennier. Det urlakade näringsinnehållet i jorden har sänkt skördarna till i praktiken passiv beteshållning. En fördel med detta är lågt näringsläckage till vattendragen. Det är av stor vikt att lantbruket kan utvecklas i alla delar av länet och ett återupptaget aktivt åkerbruk är eftersträvansvärt också i svagare områden i länet. En insats för att föra tillbaka dem till moderna produktionsföreläggningar kommer vara kostsam och ta flera år. För att gödsling av åkrarna ska kunna ske utan ett ökat näringsläckage, är det viktigt att täckdikena i anslutning till aktivt brukade åkrar underhålls vilket på sina ställen inte skett på mycket länge. Det finns ett omfattande behov av att dels sprida kunskaper om avvattning av åkermark, men också av investeringsstöd till täckdikningsprojekt för att få igång underhållet igen. En följd av bristande underhåll av åkermark är problem med ohävsarter som uppmärksammas i Länsstyrelsens jordbrukarstödskontroller. Problemen med bland annat veketåg har vuxit över tid och drabbar både åker och betesmarker och är en av anledningarna till avvikelser som uppdagats vid gångna års arealkontroller. För de blötaste markerna kan ett alternativ vara att skapa våtmarker.

De klimatförändringar som skett och förväntas fortskrida kan till viss del komma gynna lantbruket i länet genom förlängda växtsäsonger. I gengäld finns också risker för längre perioder av torka och mildare vintrar. Klimatförändringarna kan dock komma att slå ut vissa arter, samt gynna andra arter inklusive invasiva sådana och skadedjur.

Skogen dominerar Kronobergs län. Närmare 80 procent av landytan täcks av skog vilket motsvarar 647 000 hektar skogsmark. Till detta kommer myrmarker och bergimpediment som ofta finns insprängda i skogslandskapet. Kronoberg är landets flackaste län med många fuktiga och blöta marker. För skogsbruket innebär det bland annat problem vid avverkning och utforsling av virke från skogsmark till bilväg. En del av dessa blöta och fuktiga skogar har höga naturvärden och är klassade som Natura 2000 områden eller naturreservat.

Virkesförrådet av rotstående skog uppgår till runt 95 miljoner skogskubikmeter. Gran är det vanligaste trädslaget med hälften av stående volym. Därefter följer tall med 31 procent och resterande är övrigt löv, för vilket björk står för 12 procentandelar. I nordöstra delen av länet dominerar tallen medan granen är vanligast i de centrala delarna. Längre västerut är blandskog vanligt förekommande. Lövskog är vanligast förekommande längs med de många sjöarna i länet.

Produktionspotentialen i skogen är mycket hög samtidigt som dess betydelse för den biologiska mångfalden är stor, inte minst i ädellövskogen. Denna hyser värden både ur produktions- och naturvärdessynpunkt och har dessutom stor betydelse för upplevelse och rekreation. Nära tätorterna finns stora sociala värden av skogen som kommer allmänheten till nytta. Kronobergs län är känt som Europas första vildmark vilket innebär ökat antal turister som utnyttjar skogarna som besöksmål.

Mer än 80 procent av skogsarealen ägs av privata markägare att jämföra med medeltalet för Sverige där hälften av skogen ägs privat. Skogen i Kronobergs län är delad i drygt 11 000 brukningsenheter och ägs av nära 14 000 personer, nästan 40 procent av dem är kvinnor. Det stora antalet skogsägare medför stor variation av ägartyper med olika typer av mål för sina fastigheter. Det stora antalet gör det även svårt att nå alla ägare med information. Av skogsägarna är ungefär 65 procent så kallade närbor det vill säga boende i samma kommun som skogen de äger är belägen. Av de antal fastigheter som säljs i Kronobergs län köps i dagsläget 35 procent av fastigheterna av icke svenska medborgare. Den genomsnittliga storleken för en brukningsenhet är 45 hektar.

Generellt finns problem med körskador i skogsbruket. Bättre utbildning för skogsentreprenörer har tillsammans med förändrade normer i branschen lett till att körskadorna i skogsbruket minskar. Förhoppningen är att fortsatt utbildning och arbete med normförändringar kan förändra beteendet än mer. Länsstyrelserna genomför hösten 2013 stickprovskontroller på nyligen upptagna skogshyggen för att bedöma skador på bland annat fornlämningar i skogsmark.

7. SWOT - Främja resurseffektivitet och övergång till en koldioxidsnål och klimattålig ekonomi inom livsmedels- jordbruks och skogsbrukssektorn

- a) Effektivisera vattenanvändningen inom jordbruket
- b) Effektivisera energianvändningen inom jordbruket och via livsmedelsbearbetning
- c) Främja tillgång till och användning av förnybara energikällor, biprodukter, avfall, rester och andra råvaror som inte är avsedda som livsmedel
- d) Minska jordbrukens utsläpp av dikväveoxid och metan
- e) Främja koldioxidbindning inom jord- och skogsbruk

Styrkor • Länet bedöms att inte ha några betydande problem med vattenanvändning. • Länet bedöms ha goda förutsättningar för ett växande uttag av GROT till när- och fjärrvärmenät. • Länets skogar drivs på ett intensivt sätt vilket medför god koldioxidbindning • Det har skett omfattande investeringar i gödselvårdsanläggningar under de senaste decennierna i länet – subventionerat av investeringsstöd i Landsbygdsprogrammet. • På länets kyckling, trädgårds- och svinföretag har lantbrukare investerat i en rad bioenergianläggningar som både ger konkurrensfördelar och miljönytta.	Svagheter • Svag kunskap och bristande intresse bland länets lantbrukare i energieffektivisering. • Omfattande beroende av el och diesel på länets gårdar som inte har minskat över tid.
Möjligheter • I den intensivaste jordbruksbygden i länet, Alvesta med omnejd, har ett stort antal lantbrukare nu gått ihop om bygget av ett större biogasverk. • Det finns stor potential i energieffektivisering på länets gårdar. • Stora takytor kan användas för solceller.	Hot • Länets lantbrukare är starkt beroende av fossil energi, dvs diesel. • Länets lantbruk är starkt beroende av el till rimliga priser.

Effektivisera vattenanvändningen inom jordbruket

Kronoberg har inte avvikande förutsättningar från landet i övrigt – länet har i grund och botten inga uttalade problem kring vattenanvändning. Den bevattnade jordbruksarealen är försumbar. Det finns också i någon mån möjligheter att reglera vattnet via täckdikning (strypa vid torka, dränera vid blöta perioder). Däremot förutses länet att som följd av klimatförändringar få ett varmare och torrare sommarklimat i framtiden. Behovet av bevattning kan därmed komma att öka. I dagsläget är det dock knappast möjligt att förutse hur det påverkar vattenbalansen i länets vattendrag.

Effektivisera energianvändningen inom jordbruket och via livsmedelsbearbetning

Lantbrukens energianvändning i länet är omfattande. För ett större jordbruksföretag i länet är det inte ovanligt med dieselkostnader på ca 500 000 per år och elkostnader på ungefär det samma. Energibehovet och kostnaden för energi är alltså betydande för dessa företag och effektiviseringsarbetet är kraftigt på efterkälken, rentav obefintligt. Trots enstaka frågor om montering av solceller på ladugårdstak har ännu inte någon sådan satsning gjorts i länet. Potentialen till effektivisering bör vara betydande. Här finns ett fält där såväl länets lantbruksföretag som småindustrier än mer bör kunna satsa på produktutveckling inom energieffektivisering. Offentliga stödprogram kan vara av god hjälp i denna omställning. I takt med lägre priser på solpaneler bör det på sikt finnas goda möjligheter till investeringar i solceller och solpaneler – ett första steg är aviserade möjligheter till nettodebitering. Det bör finnas god potential till energieffektivisering genom kompetensutveckling och inspiration. På samma vis krävs inspiration och vägledning för att rycka upp underhållet av åkermark.

Många av länets trädgårdsföretag, svinproducenter och kycklingproducenter har satsat på bioenergipannor för uppvärmning av sina anläggningar. Det har gett dem en konkurrensfördel gentemot andra företag i sin bransch. I den gångna stödperioden har såväl trädgårds- som svin och hönsuppfödare investerat i bioenergipannor för främst uppvärmning av växthus och stallar. Flera byggen av torkar för spannmål har skett. För spannmålstorkar har brukarna velat värma dem med oljebrännare. Länsstyrelsen har då krävt att dessa brännare ska kunna drivas med förnyelsebara drivmedel som frityroljor, RME eller liknande. Tyvärr är de sannolikt att dessa torkar för den skull i nuläget drivs med fossil diesel.

Avstånden mellan gårdscentrum och åkermark är längre i skogsbygder än på landets slätter och det medför med nödvändighet något högre drivmedelsbehov. Emellertid finns en utvecklingspotential i att långa traktortransporter till viss del kan ersättas av lastbil för såväl gödsel som ensilage eller spannmål. Transporter kan med andra ord utvecklas och effektiviseras än mer.

Främja tillgång till och användning av förnybara energikällor, biprodukter, avfall, rester och andra råvaror som inte är avsedda som livsmedel

Bioenergi från skogen utgör en stor andel av den förnybara energin i landet. I länet finns många bioenergibaserade närvärmenät i mindre samhällen och större fjärrvärmenät i städerna. En mycket omfattande tillbyggnad av Växjö stads fjärrvärme- och fjärrkylanät sker nu som kommer öka efterfrågan på energiflis markant i regionen. Uttagen av GROT måste, i takt med att ökningen, göras på ett hållbart sätt, vilket kommer kräva stor hänsyn i verksamheten.

I länet finns ett större biogasbolag som står i begrepp att bygga en större anläggning. Ett kluster av brukare runt Alvesta samverkar kring denna anläggning som ska kunna medverka till omställning av buss- och lastbilstrafik vid bussbolag, lastbilscentraler och kommuner i närområdet. Genom detta förädlas också gödseln i länets mest intensiva lantbruksområde på ett sätt som begränsar avgången av bland annat metan till luften. Också på andra håll i länet följer man denna utveckling med nyfikenhet och det är inte osannolikt att fler projekt kan bli aktuella på sikt. Biogasprojekten kan också leda till att traktorer kan börja köras med biogas.

Minska jordbrukens utsläpp av dikväveoxid och metan

Det har konsekvent investerats i gödselvårdsanläggningar i en mycket stor del av länets djurhållande företag alltsedan lagstiftningen började skärpas på området under nittioalet. Till stor del bedöms investeringsbehovet här vid lag inte ligga efter i någon större grad. Intresset från länets lantbrukare har varit omfattande och stabilt att hålla den gödselhållande kapaciteten så stor att näringsinnehållet i gödseln kan tas om hand på ett gott sätt. På samma vis sker en stor satsning för att ta vara på energin i gödseln i det tätaste lantbruksdistriktet i länet – Alvesta genom bygget av en biogas-anläggning.

I övriga aspekter bedöms förbättringspotentialen vara stor.

Främja koldioxidbindning inom jord- och skogsbruk

Kronobergs län ligger i Sydsveriges skogsbälte och har utomordentliga förutsättningar för god skogstillväxt och aktiv skogsskötsel – vilket ger goda möjligheter till koldioxidbindning. Länsstyrelsen menar att tillväxten kommer förbli hög och att skogsarealen sannolikt kommer öka till viss del på odlingslandskapets bekostnad – exempelvis på utrangerad mossmark och små avsides jordbruksmark. Emellertid bör koldioxidbindningen främjas snarast genom befast aktivt skogsbruk på de skogsmarker vi har idag. Växtodlingen bör vara aktiv i odlingslandskapet och länsstyrelsen betonar att det också finns andra miljömål att verka för, som behovet av ett bestående rikt odlingslandskap.

8. Främja social inkludering, fattigdomsminskning och ekonomisk utveckling på landsbygden

- a) Främja diversifiering och skapande av nya småföretag och arbetstillfällen
- b) Främja lokal utveckling
- c) Öka tillgången till, användningen av och kvaliteten och informations- och kommunikationsteknik i landsbygdsområden

Styrkor • Centralt läge i södra Sverige • Goda kommunikationer såväl inrikes som mot utlandet • Naturtillgångar i form av skog och vind • Företagartradition inom tillverkningsindustrin • Högt arbetskraftsdeltagande • Universitet • Omväxlande och attraktiv natur • Goda boendemiljöer • Lokal initiativkraft • Välutvecklat föreningsliv • Länet i framkant när det gäller fiberutbyggnad i glesbygden	Svagheter • Vikande befolknings underlag • Ofördelaktig åldersstruktur i vissa delar • Spridd bebyggelse • Småorter på tillbakagång • Bruksmentalitet på vissa håll • Brister i mobiltelefonfäckning • Höga kostnader för landsbygdsboende • Arbetskraftsintensiv industri • Låg förädlingsgrad inom industrin • Könnssegregerad arbetsmarknad • Bristfälliga kommunikationer i delar av länet • Kapitalförsörjning
Möjligheter • Öka utnyttjande av naturtillgångar • Utveckling av turism och servicesektor • Utvecklingspotential i småorter i attraktiva landsbygdsområden • Pågående forskning kring framgångsfaktorer för småorter • Lokal initiativkraft • Lokala lösningar i t ex föreningsregi • Låga fastighetspriser • Lediga lägenheter som möjliggör inflyttning • Minskat resbehov med IT-infrastrukturutbyggnad • Introduktion av invandrare i gröna näringar • Spridning av invandrares kultur-och konsumtionsmönster för landsbygdsutveckling • Öka myndighetssamarbete	Hot • Fortsatt avfolkning av delar av länet • Fortsatt tillbakagång för vissa småorter • Oattraktiv boendemiljö i mindre tätorter • Utglesning av kommersiell och offentlig service • Avstannande bredbandsutbyggnad • Vita fläckar i pågående bredbandsutbyggnad • Mindre tätorter missar fibertåget • Centralisering • Vikande kontinuitet i föreningslivet - utbrända eldsjälarna • Kompetensförsörjningen • Arbetslöshet

a) Främja diversifiering och skapande av nya småföretag och arbetstillfällen

Fortfarande är industrin en betydande arbetsgivare i länet och detta gäller inte minst på landsbygden. En framgångsrik exportinriktad verkstadsindustri har etablerats inom området tunga fordon, med tillverkning av exempelvis dumprar och lastmaskiner, som särskilt framträdande. Stora tillverkningsenheter är lokaliserade till landsbygden. Länet har stora naturtillgångar i form av skog kring vilken en betydande industri har vuxit fram. Denna är fortfarande en profilbransch för länet och insatser görs för att ytterligare stärka konkurrensförmågan. Bland annat finns en trästrategi för Småland med en mängd insatser för att höja förädlingsgraden inom industrin. Träbyggandet är också i fokus där Vinnväxtmedel har beviljats för att utveckla smart byggande i trä och glas. Glasindustrin är också en profilbransch för länet men som tyvärr har varit på stark tillbakagång under lång tid trots stora stödjande insatser under årens lopp. Glasriket är också en turistmagnet av rang och dess fortlevnad är vital för berörda kommuner.

Tjänstesektorn har inte samma ställning sysselsättningsmässigt som i landet i övrigt. En del privata företag inom vård- och omsorg är etablerade på landsbygden och turismen växer om än i relativt långsam takt. De naturgeografiska förutsättningarna utgör rimligen en betydande utvecklingspotential. Orörd natur är en bristvara på kontinenten och borde med rätt paketering kunna locka än mer turister.

Den traditionella näringslivsstrukturen med industrin som motor har givit en könssegregerad arbetsmarknad där männen arbetar inom den varuproducerande sektorn och kvinnorna inom i första hand servicesektorn som skola, vård och omsorg. För att kvinnor ska attraheras till landsbygden krävs ett mer diversifierat näringsliv.

Genom utflyttning dräneras kommuner också på värdefull kompetens. Länet har under lång tid haft en låg utbildningsnivå bland befolkningen, förmodligen i hög grad beroende på den rådande näringsstrukturen. Universitets utveckling har emellertid gjort att utbildningsnivån successivt har höjts även om det är långt kvar till de regioner där de "gamla" universitetsorterna återfinns. Näringsstruktur och traditionella yrkesval har också inneburit stora könsskillnader när det gäller utbildningsnivå. Tidigare var det ofta möjligt att direkt från grundskola få ett arbete inom exempelvis industrin, medan inom de områden där kvinnor i stor utsträckning har varit verksamma det ofta har krävts längre utbildning. År 2012 hade 26 procent av männen i åldern 16-74 år någon form av eftergymnasial utbildning, medan motsvarande siffra för kvinnorna var 34 procent.

Det är också stor skillnad i utbildningsnivå mellan stad och land, vilket också torde ha att göra med strukturen på näringslivet. Av befolkningen på landsbygden hade 21 procent eftergymnasial utbildning och i länet som helhet 30 procent.

Kronobergs län har under lång tid haft en god arbetsmarknad om än konjunkturkänslig mot bakgrund av industrins roll för sysselsättningen. Arbetskraftsdeltagandet överträffas endast av ett par andra län i landet. Andelen förvärvsarbetande i åldersgruppen 20-64 år var drygt 79 procent år 2011. För männen var andelen 82 procent och för kvinnorna 77 procent. Skillnaden i arbetskraftsdeltagandet mellan män och kvinnor är något högre i länet än i riket. Bland människor med utländsk bakgrund är skillnaden mellan män och kvinnor betydligt större än bland människor med svensk bakgrund.

De senaste årens kriser och vikande konjunktur har emellertid slagit hårt mot länets företag och arbetslösheten har tidvis varit hög. Från att periodvis ha haft bland de absolut lägsta arbetslöshetssiffrorna i landet i förhållande till befolkningen har arbetslösheten nu etablerats på en betydligt högre nivå. Länet hade 2012 betydligt högre arbetslöshet än riksgenomsnittet och mer än hälften av länen hade lägre arbetslöshet än Kronobergs län. Detta gäller såväl kvinnor och män som ungdomar. Andel arbetslösa bland männen inklusive i program med aktivitetsstöd var 7,6 procent och motsvarande siffra för kvinnorna var 6,9 procent. Ungdomsarbetslösheten låg på 12,9 procent. Lessebo kommun tillhörde med över 10 procents arbetslösa av befolkningen och 21 procent bland ungdomarna de kommuner med absolut högst arbetslöshet i landet 2012. Älmhults kommun hade hälften så hög arbetslöshet och hade därmed lägst andel i länet.

Mer än hälften av de öppet arbetslösa 2011 var utrikes födda. I och med den stora flyktinginvandringen under senare år har antalet öppet arbetslösa nya svenskar ökat påtagligt och relativt sett allra mest på landsbygden. Trots att andelen har ökat är den ändå något lägre på landsbygden än vad den är i Växjö och Ljungby.

Integrationsfrågan är central och betydande insatser görs för att människor med utländsk bakgrund ska nå egenförsörjning. I Växjö finns den ekonomiska föreningen Macken, som verkar för introduktion av nyanlända invandrare och långtidsarbetslösa på arbetsmarknaden. Föreningen har flera verksamheter som anknyter till lantbruk, landsbygd och livsmedelsproduktion. Genom sitt sätt att arbeta utvecklar föreningen kunskap och kompetens inom de gröna näringarna

Kronoberg har av tradition varit ett entreprenörslän och företagarlän framförallt inom industrisektorn. I takt med att industrin tappar och andra branscher växer fram är denna profil inte lika uttalad längre men fortfarande är andelen företagare av de

förvärvsarbetande relativt hög. I åldersgruppen 20-64 var nio procent företagare år 2011. Andelen var dubbelt så hög bland männen som bland kvinnorna. Emellertid är enligt statistik från Tillväxtanalys nyföretagandet totalt sett jämförelsevis lågt i länet i förhållande till befolkningen. Ungefär en tredjedel av de nya företagen i landet startas av kvinnor. Genomgående har Kronoberg historiskt legat något under rikets nivå. Dock startades 39 procent av företagen av kvinnor 2012, vilket då var högre än riket.

När det gäller operativa företagsledare är cirka en fjärdedel kvinnor. Det kan noteras att utanför en radie om 20 km från Ljungby och Växjö är andelen kvinnor bland företagsledarna högre än i länet som helhet.

Bilden av Kronobergs län som ett typiskt småföretagarlän gäller inte i lika hög grad som förr. Drygt nio procent av arbetsställena har färre än 10 anställd och det är ungefär samma andel som riket som helhet uppvisar.

Kronobergs tillhör inte de län i landet som har högst medelinkomst men ligger inte heller bland de som har lägst. Inkomstutvecklingen sedan 2000 har i stort sett följt rikets utveckling. Överlag i landet har kvinnornas inkomstutveckling varit bättre än männens under senare år. Trots detta har kvinnorna en bra bit kvar till männens inkomstnivå. I Kronobergs län var kvinnornas inkomst 75 procent av männens 2011, vilket var lågt i förhållande till de allra flesta andra län. Bland kommunerna i länet varierar medelinkomsten från Markaryds 238 500 kronor till Älmhults 292 200, en skillnad på 22 procent. Bägge dessa kommuner har också störst skillnad mellan könen

b) Främja lokal utveckling

Kronobergs län har en relativt spridd bebyggelse med ett stort antal mindre orter. Växjö med mer än 60 000 invånare dominerar större delen av länet med ett omfattande näringsliv, stark handelssektor och en hög nivå på såväl kommersiell som offentlig service. Avstånden till andra orter av motsvarande storlek är relativt stora. Nära hälften av länets befolkning bor i tätorter med färre 3 000 invånare samt i glesbygd enligt SCBs definition. En tredjedel av befolkningen bor utanför en radie om 20 km kring de största tätorterna Växjö och Ljungby.

De skiftande naturförutsättningarna har inneburit att i vissa kommuner, där skogen dominerar kraftigt, bor en mycket hög andel av befolkningen i tätorter medan befolkningen i kommuner med mer jordbruksbygd är mer jämnt fördelad över ytan.

Befolkningstätheten i länet uppgår till 22 invånare per kvadratkilometer vilket är något lägre än riket. Vissa områden har en gleshet jämförbar med norrlandsförhållanden. Ett mindre område i nordöstra Uppvidinge kommun uppfyller Tillväxtanalys definition på glesbygd, det vill säga invånarna har mer än 45 minuters resa till tätort med 3 000 invånare.

Folkmängden har under de senaste 40 åren utvecklats ungefär i samma takt som i riket frånsett en nedgång under andra halvan av 1990-talet då de flesta län frånsett storstadslänen noterade befolkningsminskning. Länets positiva befolkningsutveckling har emellertid under senare år skett mycket tack vare invandring från utlandet. Inte ens en expanderande universitetskommun som Växjö har uppvisat någon större attraktionskraft gentemot kommuner utanför länet. Invandring och inflyttning från angränsande kommuner inom länet har tillsammans med ett positivt födelsenetto bidragit till befolkningsökningen

Växjös utvecklingskraft och dominans ifråga om arbetsmarknad, handel service, utbildning etc. påverkar kringliggande kommuner starkt. Medan inflyttningstrycket driver upp hyror och fastighetspriser i centralorten råder det motsatta förhållandet inte långt utanför tätortsgränsen. Kommer man 30 km utanför Växjö är villapriserna dramatiskt lägre och det kan vara svårt att erhålla banklån för att finansiera nybyggnation.

Flera av landsbygds kommunerna har haft stadig befolkningsminskning sedan kommunerna bildades runt 1970. En långvarig befolkningsminskning ger efterhand en allt mer ofördelaktig åldersstruktur då det i första hand är den yngre befolkningen som är flyttningsbenägen. Kommuner i den östra delen av länet har en stor andel av befolkningen i de högre åldersgrupperna medan andelen som befinner sig i förvärsarbetande ålder är förhållandevis låg. På landsbygden är närmare en fjärdedel av befolkningen äldre än 65 år medan andelen i länet som helhet är drygt 20 procent.

Av befolkningen i länet är 49,6 procent kvinnor vilket är en låg siffra jämfört med andra län. Utanför Växjö och Ljungby är andelen 49,1 procent. Ingen av kommunerna når 50 procent och i Uppvidinge kommun är andelen så låg som 48,2. Det ligger nära till hands att misstänka att könsfördelningen är ett resultat den traditionella näringsstrukturen kopplad till varuproduktion som råder i flera kommuner. Den senaste 10-årsperioden har 15 procent fler män än kvinnor flyttat till länet.

Den periodvis betydande inflyttningen från utlandet har inneburit att den andel av befolkningen som är utrikes född eller har utländsk bakgrund successivt har ökat. År

2012 var andelen utrikes födda 15 procent i länet. I jämförelse med länen utanför storstadsregionerna är detta en mycket hög siffra. Spännvidden mellan kommunerna är relativt stor, från Tingsryds 11 procent till Markaryds 17 procent. Det kan noteras att andelen utrikes födda inte är mycket högre i Växjö och Ljungby än i flera betydligt mindre orter på landsbygden.

Många av de minsta tätorterna har tappat i attraktivitet i och med att arbetstillfällen koncentreras till de större orterna samtidigt som servicen minskar, såväl offentlig som kommersiell. Vikande befolkningsunderlag skyndar på denna utveckling och orterna hamnar i en negativ spiral. Tomma verksamhetslokaler och bostäder ger ett intryck av områden på tillbakagång. Lediga lägenheter kan också ses som en möjlighet för nyanlända och andra som önskar bostad. Låga fastighetspriser har dock hittills inte inneburit att trenden har vänt. Vissa fastigheter har förvärvats som sommarbostad av människor boende utrikes men ofta vill denna kategori ha ett mer avskilt sommarboende. Sammantaget för länet minskar det rena landsbygdsboendet men det finns exempel på områden inom bekvämt pendlingsavstånd från större orter där det är attraktivt att bo. Sedan år 2000 har befolkningen utanför en radie om 20 km från Växjö och Ljungby minskat med drygt 3 procent medan länet som helhet har ökat med 5 procent. Kvinnorna har minskat mer än männen vilket är bekymmersamt eftersom andelen kvinnor redan i utgångsläget var låg.

Vissa landsbygdsområden i länet, till exempel i närheten av de större sjöarna, är dock mer attraktiva än andra och här kan då finnas förutsättningar för att trenden kan vändas även i mindre orter.

Servicen på landsbygden har kontinuerligt glesats ut under årens lopp. Dock har det noterats en minskad nedläggningstakt för dagligvaruhandel och drivmedelsanläggningar under senare år. Ännu är serviceutbudet i dessa delar tillfredsställande utan alltför långa avstånd. Några få procent av befolkningen har längre än 10 km till dagligvarubutik. Strukturen är emellertid mycket sårbar. Ytterligare nedläggning får stora konsekvenser för ett stort antal boende som med sydsvenska mått mätt får betydande avstånd till dagligvaruservice.

Den expanderande internethandeln har medfört en betydande ökning av paketdistributionen. Härvid har uppmärksammats att utlämningsställen för paket saknas på många håll och att man får ta sig betydande sträckor för att hämta ut försändelser.

Den service som har omstrukturerats mest under de allra senaste åren är grundläggande betaltjänster, dels genom nedläggningen av Svensk Kassaservice inklusive lantbrevbärarservicen och dels bankernas stängning av kontor, minskade

öppethållande och indragen kontanthantering. Till grundläggande betaltjänster räknas tillgång till kontanter, möjligheter att betala räkningar samt möjligheter för företag och föreningar att deponera dagskassor. Den minskade servicen har framförallt drabbat äldre och funktionshindrade med i första hand svårigheter att få tillgång till kontanter. Den äldre befolkningen har inte fullt ut tagit till sig kortanvändning vid betalning utan känner ett behov av att ha kontanter tillgängliga. Som en följd av förändringen har andra företag som lanthandeln fått ett ökat tryck när det gäller att tillfredsställa efterfrågan på kontanter.

Långa avstånd till platser där det är möjligt att deponera dagskassor försvårar för företagande och föreningsliv på landsbygden. Värde transporter är ofta ett kostsamt alternativ. Konsekvensen blir att större mängder kontanter får lagras på plats med ökad rånrisk som följd. Turismföretag är inte sällan perifert belägna och hanterar ofta mycket kontanter. Moderna betal lösningar är beroende av god mobiltäckning vilket kan vara ett hinder på många ställen. Tillgången till kommersiell service och betaltjänster är viktig även för besöksnäringen och turismen, en sektor som utifrån länets naturförutsättningar torde kunna utvecklas ytterligare.

Den negativa befolkningsutvecklingen i de mindre orterna urholkar också underlag för kommunal service som exempelvis skolor och barnomsorg. En del skolor har stängts under senare år och andra är under diskussion. På något håll har kommunal skola ersatts med friskola. På sina håll har initiativ tagits till samverkanslösningar mellan viss offentlig service och kommersiell service.

Ett utmärkt exempel den lokala kraft som kan mobilseras på landsbygden i Kronobergs län är den intensiva utbyggnaden av fiber för bredband som nu sker. När marknaden och den offentliga sektorn inte svarar upp med service tar befolkningen saken i egna händer och driver olika typer av verksamhet inom ramen för till exempel ekonomiska föreningar. Något som uppmärksammas allt mer är idrottsföreningarnas roll, inte bara för den idrottande ungdomen. Idrottsföreningarna har ofta ett bredare engagemang och bidrar påtagligt till utvecklingen och det sociala livet i de mindre orterna. Bland annat skapas många mötesplatser via de skilda arrangemang som idrottsföreningarna anordnar. Det lokala engagemanget är dock inte lika vanligt förekommande överallt i länet. På sina håll talas det om att en bruksmentalitet fortfarande råder det vill säga att allmänheten förlitar sig på att det stora företaget eller myndigheterna ska se till att saker och ting fungerar.

En utmaning med ett samhälle till stora delar uppbyggt kring lokalt engagemang är kontinuiteten. Omsättningen i styrelser och bland ledare är större idag än tidigare. Ofta kommer initiativ från eldsjälar och när dessa träder tillbaka finns risk att

engagemanget minskar. Sårbarheten ökar när rekryteringsunderlaget till olika styrelseposter i föreningar minskar till följd av bland annat vikande folkmängd.

En bra boendemiljö, med närhet till natur service och arbetstillfällena är en konkurrensfördel för Kronobergs län. Länet har under årens lopp legat väl till både vad avser medellivslängd och ohälsotal. Ohälsotalet har dock under senare år närmat sig riksgenomsnittet men länet ligger fortfarande under snittet. Kvinnorna i länet har 55 procent fler ohälsodagar än männen

c) Öka tillgången till, användningen av och kvaliteten och informations- och kommunikationsteknik i landsbygdsområden

En viktig fråga för landsbygdens överlevnad är en bra infrastruktur. Vägar med hög kvalitet och säkerhet är en förutsättning för att arbetspendling ska kunna ske på ett smidigt sätt. Landsbygdsboendet innebär ett stort bilberoende och därigenom en påfrestning när drivmedelspriserna går upp. När det gäller kollektivtrafikförsörjningen av landsbygdsområden finns en konflikt mellan dels snabba transporter och dels önskemål om möjligheter till på- och avstigning. Ofta har familjer på landsbygden behov av mer än en bil om båda vuxna arbetar på annan ort. I takt med att möjligheterna fritidsaktiviteter för barn och ungdomar minskar lokalt ökar också transportbehovet in till centralorterna. Kvällstid är det också svårt att upprätthålla en kollektivtrafik som tillfredsställer behoven i detta avseende.

Kronoberg har som ett av få län nettoinpendling till stor del beroende på den starka inpendling som sker från Skåne till Älmhults kommun, en kommun med god arbetsmarknad med IKEA i spetsen. En stark arbetsmarknad har även Uppvidinge kommun haft under en längre period. Detta har då inte resulterat i en ökad befolkning utan istället en betydande nettoinpendling. Kommunen arbetar aktivt för att höja kommunens attraktivitet för att öka inflyttningen. Omfattande pendling sker också in till Växjö tätort från en relativt stor region. Det bör emellertid uppmärksammas att mycket pendling sker också ut från Växjö till andra delar av länet i och med att industriföretagen till absolut största delen är belägna utanför Växjö tätort.

Ett alternativ till pendling kan vara att med hjälp av den digitala tekniken utföra mer arbete från hemmet. En förutsättning detta är bredband av hög kvalitet. Bredband betraktas idag som kanske den viktigaste förutsättningen för framtida boende och företagande på landsbygden.

Länsstyrelsen, Regionförbundet och Landstinget har signerat regeringens digitala agenda och har därmed gjort en utfästelse om att ta fram en regionaldigital agenda.

Det handlar om att så långt möjligt med digitaliseringens hjälp effektivisera olika verksamheter och underlätta vardagen för människor och företag. Det är mycket angeläget att inte boende på landsbygden genom bristfällig bredbandstäckning hamnar i det "digitala utanförskapet".

Genom omfattande nedgrävning av elkablar efter stormarna Gudrun och Per kom Kronobergs län igång snabbt med utbyggnaden av fiber. Ekonomiska föreningar bildades i snabb takt för att dra fördelar av samförläggning med exempelvis elbolag. Även sedan nedgrävningen av elkablar har avstannat har fiberutbyggnaden fortsatt i oförminskad takt. Tillgången på bidragsmedel har dessvärre inte svarat upp mot efterfrågan utan periodvis har ansökningsköerna varit långa. Fiberutbyggnaden är närmast att betrakta som en folkrörelse i Kronobergs län. I länets centrala delar har fiberutbyggnaden gått snabbast medan de västra delarna ligger något efter även om utbyggnaden i Älmhults kommun nu är stark igång genom kommunalt anläggande av stamnät.

Den höga aktiviteten avspeglar sig också i Post & Telestyrelsens bredbandskartläggning. Den andel av befolkningen utanför tätorter och småorter som har tillgång till bredband via fiber ökade från nio procent 2010 till drygt 22 procent 2012. Andelen arbetsställen som fick tillgång till fiber ökade till och med något mer. Endast Västerbottens län har en högre fibertäckning än Kronoberg i dessa delar. PTS:s kartläggning visar också på de stora skillnaderna mellan kommunerna. I Markaryds kommun har 0,1 procent av befolkningen utanför tätort och småort tillgång till fiber och i Älmhult är andelen fyra procent. Detta ska jämföras med länets centrala delar där Växjö har 43 procents täckning, Alvesta 29 procent och Tingsryd 20 procents täckning. Förutsättningarna för boende och företagande på dessa landsbygder har därmed ökat påtagligt jämfört med andra delar.

När det gäller fibertäckning i tätorter och småorter ligger länet dock betydligt sämre till. Här har inte aktiviteten varit lika hög vilket kan hänga samman med att möjligheterna till bredbandsstöd inte har funnits på samma sätt. Eftersom tätorter och småorter dominerar befolkningsmässigt innebär detta att länet inte heller ligger så bra till totalt sett. Med 37 procent av befolkningen som har tillgång till fiber ligger länet på elfte plats.

I nedanstående tabell redovisas viss statistik över landsbygdsområden utanför en radie om 5 km från tätort med 10 000 invånare, alternativ 1, respektive utanför en radie om 20 km, alternativ 8. De tätorter som är aktuella i Kronobergs län är Växjö och Ljungby. I alternativen 1 och 8 ingår även färre än 10 000 invånare. Statistiken ger inte någon entydig bild men generellt kan sägas att ju längre från de större orterna desto mer negativ är befolkningsutveckling och åldersstruktur.

Åldersstrukturen slår också igenom bland företagarna. Emellertid är utvecklingen av antalet sysselsatta i ålder 20-64 år mer positiv i alternativ 8 än i alternativ 1, liksom utvecklingen av arbetslösheten.

	Alternativ 1	Alternativ 8	Länet
Befolkning 2012 antal och % av totalbefolkning	104 257 (56,1)	61 740 (33,2)	185 885
Män	53 213	31 419	93 778
Kvinnor	51 044	30 321	92 110
Utvecklingen 2000-2012, index 2000=100(%)	97,8	96,6	105,2
Män	98,4	96,8	106,1
Kvinnor	97,3	96,3	104,4
Andel kvinnor (%)	48,96	49,10	49,55
Andel 65+ år av befolkningen (%)	22,5	23,8	20,6
Andel 20-29 år av befolkningen (%)	10,4	10,8	13,3
Andel utrikes födda (%)	13,1	14,4	14,8
Därav kvinnor (%)	49,5	49,4	49,9
Andel befolkningen 16-74 år med eftergymnasial utbildning	22,7	21,0	29,7
Män	19,7	16,6	26,4
Kvinnor	26,6	25,6	34,3
Förvärvsarbetande dagbefolkning 20-64 år 2011	39 109	27 583	86 610
Män	22 190	15 582	46 237
Kvinnor	16 919	12 001	40 373
Utrikes födda	4 930	3 437	11 393
Utvecklingen av den förvärvsarbetande dagbefolkningen 2007-2011, index 2007=100	99,1	100,4	97,8
Män	100,0	101,9	97,3
Kvinnor	98,0	98,6	98,4
Utrikes födda	115,0	119,7	113,9
Öppet arbetslösa 2011	1 302	705	2 730
Män	656	362	1 416
Kvinnor	646	343	1 314
Utrikes födda	655	365	1 533
Utvecklingen av antalet öppet arbetslösa 2000-2011, index 2000=100	198,2	176,7	186,0
Män	185,3	174,0	182,9
Kvinnor	213,2	179,6	189,3
Utrikes födda	922,5	912,5	521,4
Andel arbetsställen med <10 anställda (%)	95,6	94,9	94,1
Andel arbetsställen med <50 anställda	99,2	99,1	98,9
Antal operativa företagsledare 2011	6 725	3 942	9 988
Män	5 117	2 973	7 545
Kvinnor	1 608	966	2 422
Företagsledare i åldern 65 +(%)	26,9	27,2	24,1
Företagsledare inom jord och skogsbruk i åldern 65 +år (%)	46,8	48,0	48,7